

EFFECTEN VAN VERJAGING VAN ROTGANZEN UIT DE
TERSCHELLINGER POLDER IN HET VOORJAAR VAN 1982

J.B.M. Thissen & J.H. Bruggeman

RIN-rapport 82/10

174120

Rijksinstituut voor Natuurbeheer
Leersum

1982

BIBLIOTHEEK
RIJKSINSTITUUT VOOR NATUURBEHEER
KEMPERBERGERWEG 67
6816 RM ARNHEM-NEDERLAND

R.I.N.-RAPPORT-T



INHOUD

- 1 INLEIDING
- 2 DE AANTALSONTWIKKELING VAN DE ROTGANZENPOPULATIE
 - 2.1 Verspreiding en ondersoorten van de rotgans
 - 2.2 De aantalsontwikkeling van de rotganzenpopulatie sinds 1960
 - 2.3 De ontwikkeling van de rotganzenpopulatie op Terschelling
 - 2.4 De ontwikkeling van de rotganzenpopulatie op Texel
 - 2.5 De foerageerterreinen op Terschelling en Texel
- 3 METHODEN
 - 3.1 Waarnemingsmethoden
 - 3.2 Berekening van het aantal rotgansdagen en -uren
- 4 RESULTATEN
 - 4.1 De samenstelling van de voorjaarspopulatie van de Terschellinger polder en de Groede in 1982
 - 4.2 De verstoringen van de rotganzen
 - 4.3 De verstoringfrequentie
 - 4.4 De directe reactie op verstoring
 - 4.5 De duur van wegblijven uit de polder
 - 4.6 Het terreingebruik na verstoring
 - 4.7 Het uiteindelijke resultaat van de verjaging
 - 4.8 Conditie bij vertrek naar het broedgebied
- 5 DISCUSSIE
- 6 CONCLUSIES

Lijst van figuren

- Fig. 1 Maatregelen ter voorkoming van schade door rotganzen op Texel
- Fig. 2a Aantalsverloop van de rotganzen in West-Europa
- 2b Broedsucces (percentage eerstejaars)
- Fig. 3 Kaart Terschelling
- Fig. 4 Aantal in het voorjaar op Terschelling doorgebrachte rotgansdagen
- Fig. 5 Aantal in het voorjaar op Texel doorgebrachte rotgansdagen
- Fig. 6 Aard van de verstoring voor en na het begin van het afschot (3 april)
- Fig. 7 Verband tussen grootte van de wereldpopulatie en het rotganzebezoek aan Terschelling
- Fig. 8 Vergelijking van het rotganzebezoek aan Terschelling met en zonder verjagingsacties in de polder
- Fig. 9 Aantallen rotganzen op en om Terschelling in het voorjaar 1982
- Fig. 10 Verdeling van rotganzen over Terschelling en omgeving eind april - begin mei

Lijst van tabellen

- tabel 1 Aantallen rotganzen in de Terschellinger polder in het voorjaar van 1982
- tabel 2 Voorjaarspopulatie rotganzen van de Terschellinger polder en de Groede in 1982
- tabel 3 Aantal verstoringen per 10000 rotgansuren
- tabel 4 Neerstrijkplaats van een groep rotganzen na verstoring
- tabel 5 Duur van wegblijven uit de polder van individueel gemerkte rotganzen na verjaagacties
- tabel 6 Gebruik van de Terschellinger polder in verschillende periodes
- tabel 7 Verblijfplaats in mei van in maart/april op Terschelling verblijvende Vlielandse rotganzen
- tabel 8 Gewichten van adulte rotganzen vlak voor verstrekk naar hun broedgebied

Lijst van bijlagen

- Bijlage 1. De hoofdlijnen van het pakket van maatregelen ter oplossing van de rotganzenproblematiek op Terschelling betreffende het voorjaar 1982 (Directie Faunabeheer)
- Bijlage 2. Acties om rotganzenschade op Texel te voorkomen van 1976-77 t/m 1981-82 (P. Postma, SBB- Texel)
- Bijlage 3a. Het verjaagplan voor de rotganzen (drs. J.M. Smit, Wildbeheer-eenheid Terschelling)
- Bijlage 3b. Nadere richtlijnen bij het verjaagplan
- Bijlage 4. Protocollen van verjagingsacties in de Terschellingerpolder voorjaar 1982

Voorwoord

In nauw overleg met de Directie Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw en Visserij is door de Directie van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer een onderzoek ingesteld naar de effecten van verjaging van rotganzen uit de Terschellingerpolder in het voorjaar van 1982. In de 'Hoofdpijnen van het pakket van maatregelen ter oplossing van de rotganzenproblematiek op Terschelling betreffende het voorjaar 1982' (bijlage 1) wordt onder d. Onderzoek opgemerkt: 'Teneinde het effect van het pakket maatregelen ook wetenschappelijk te meten acht het Rijksinstituut voor Natuurbeheer het wenselijk de verschillende activiteiten waar te nemen, te registreren en te evalueren. De overlegpartners onderschrijven deze wenselijkheid. Nagegaan wordt binnen het RIN in hoeverre voor dergelijk onderzoek ruimte gevonden kan worden'. De directie van het RIN heeft besloten, gezien de aard van de problematiek, aan dit onderzoek hoge prioriteit toe te kennen en hiervoor twee medewerkers in tijdelijke dienst te nemen, te weten de heren Thissen en Bruggeman. De leiding over het onderzoek berustte bij de RIN-medewerker drs. B.S. Ebbinge. De directie is van oordeel dat het onderzoek, gegeven alle beperkingen, waardevolle resultaten heeft opgeleverd.

De directie.

1 INLEIDING

Het Rijksinstituut voor Natuurbeheer heeft de gevolgen van het experiment ter verjaging van de rotganzen uit de Terschellinger polder in het voorjaar van 1982 onderzocht. Dit onderzoek kon ingepast worden in het reeds sinds 1974 lopende RIN-project 'Terreingebruik van de rotgans', dat een onderdeel is van het geografisch-ecologisch onderzoek aan ganzen.

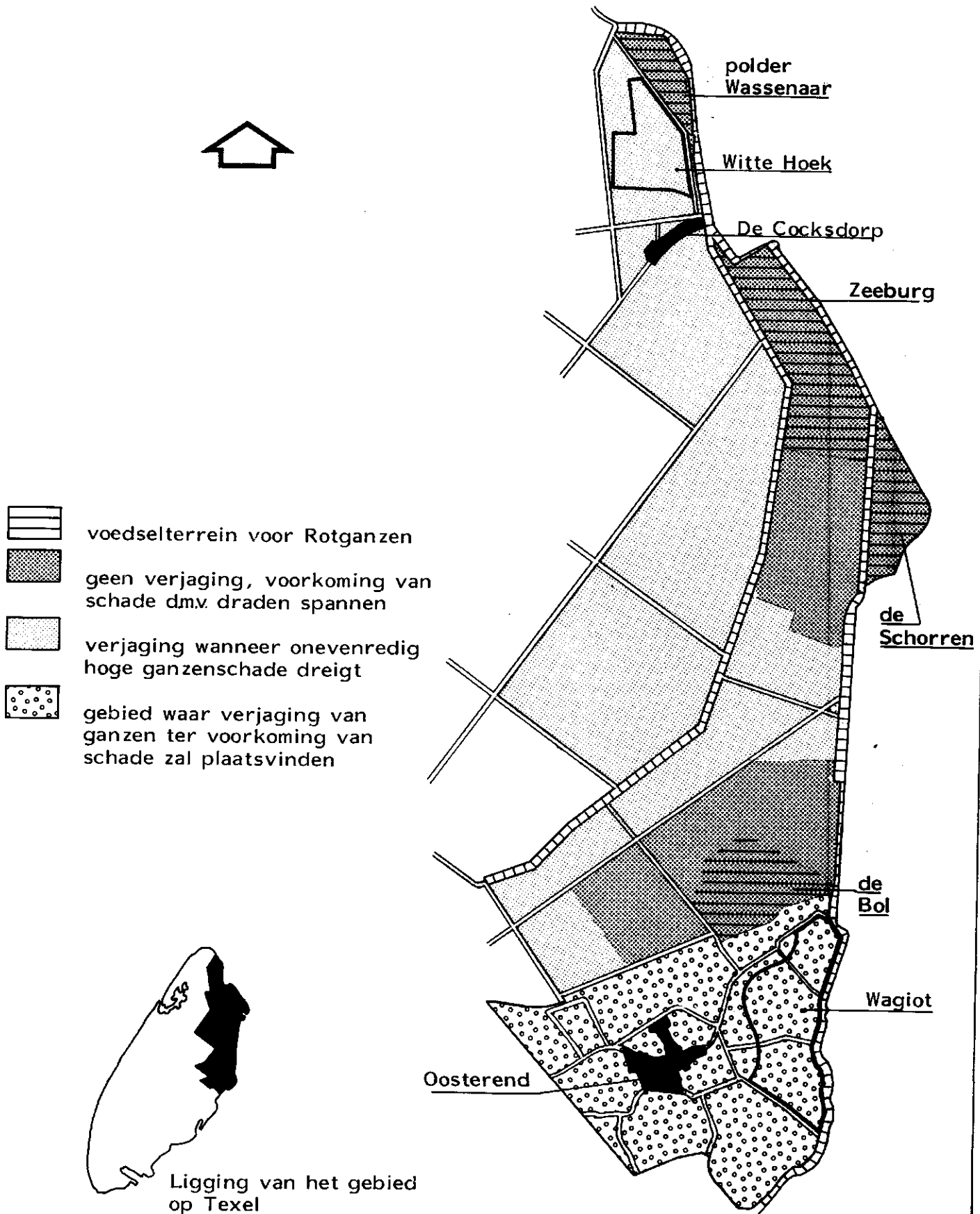
Het experiment, dat werd uitgevoerd om de door rotganzen veroorzaakte overlast en schade te beperken, omvatte een kleine uitbreiding van het beweide gedeelte van het kweldergebied de Groede en verjaging uit de polder. De verjaging geschiedde met behulp van lichtkogels, voetzoekers en dergelijke en door middel van afschot door jagers met vergunning ex artikel 53 van de Jachtwet (zie bijlage 1).

Op Texel worden sinds 1977 door de overheid maatregelen uitgevoerd ter beperking van rotganzen schade. Het ministerie van CRM heeft daar in 1976 voor de rotganzen de hoeve Zeeburg aangekocht. Daarnaast is door het Staatsbosbeheer en de Directie Faunabeheer een verjaagplan opgesteld om de andere landbouwterreinen zoveel mogelijk te vrijwaren van schade door rotganzen (zie fig. 1 & Pfeiffer 1979). De verjaging wordt uitgevoerd door een medewerker van het Staatsbosbeheer en ook wordt preventief opgetreden door het spannen van draden boven kwetsbare percelen. In 1977, toen Zeeburg nog niet optimaal was ingericht als voedselterrein voor rotganzen, werden door de Directie Faunabeheer met drie boeren tijdelijke overeenkomsten afgesloten om te zorgen dat er voldoende alternatieve voedselterreinen beschikbaar waren, waarheen de rotganzen verjaagd konden worden (Pfeiffer 1979; Postma 1977-1982). De op Texel getroffen maatregelen hebben ertoe geleid dat daar vrijwel geen schade meer door rotganzen wordt veroorzaakt.

In tegenstelling tot op Texel waren op Terschelling in 1982 nog geen alternatieve foerageermogelijkheden geschapen. Het beweide gedeelte van de Groede werd weliswaar met ca. 50 ha vergroot, maar de begrazing door vee van dit terrein, die 15 mei 1982 begonnen is, zal pas over enkele jaren gunstig resultaat voor de rotganzen hebben. De verschillende uitgangssituaties bij de beperking van de rotganzen schade maken een vergelijking tussen Terschelling en Texel interessant. Daarom zijn de ervaringen van de heer P. Postma, die de rotganzen op Texel verjaagt, in dit rapport opgenomen (bijlage 2).

Fig. 1

Maatregelen ter voorkoming van schade door rotganzen op Texel



Het doel van dit onderzoek was het beoordelen van de effecten op korte en lange termijn van de verschillende toegepaste verjagingsmethoden. Een van de belangrijkste vragen was of de rotganzen zich zouden verplaatsen naar de natuurgebieden op Terschelling of dat deze gedwongen zouden worden het eiland te verlaten. Omdat in het experiment niet het onderzoek, maar de verjaging op de voorgrond stond, waren de uitgangspunten voor het onderzoek verre van ideaal. In de gehele polder werd verjaagd; er was derhalve geen blanco situatie. De effecten van de acties konden dus alleen beoordeeld worden door vergelijking met de situatie in voorgaande jaren. Dankzij het lopende RIN-onderzoek (RIN-projectbeschrijving 0580003, Ebbinge 1979, 1982) kon echter toch een betrouwbaar beeld geschetst worden van wat het rotganzenbezoek in 1982 aan Terschelling geweest zou zijn, als er niet intensief uit de polder verjaagd was.

In het kader van dit RIN-onderzoek is sinds 1974/75 bijna elk seizoen met medewerking van 102 vogeltellers (veelal onbezoldigd!) regelmatig de verspreiding van de rotganzen op Terschelling en in de rest van het Nederlandse waddengebied vastgelegd. Daarnaast zijn de verblijfplaatsen en verplaatsingen van individueel gemerkte rotganzen door zichtwaarnemingen van deze vogels vastgelegd. In samenwerking met Engelse, Duitse en Franse onderzoekers zijn sinds 1972/73 2086 rotganzen van een individuele kleurringcombinatie voorzien. Hiervan waren er in 1981/82 als we rekening houden met een jaarlijkse sterfte van 15% (Ogilvie & St Joseph 1976; Prokosch 1981) nog ca. 1050 in leven.

Tenslotte werd de laatste jaren het gebruik van diverse typen voedselterrein, zoals het wad, natuurlijke kwelders, beweide kwelders, landaanwinningskwelders en cultuurgrasland gekwantificeerd. Een uitvoerig rapport over de betekenis en draagkracht van deze voedselterreinen in het waddengebied is in voorbereiding.

In de opzet en uitvoering van het verjaagplan (zie bijlage 3) had het RIN geen inbreng. Door de coöperatieve opstelling van de voorzitter van de Wildbeheereenheid Terschelling waren de jagers gelukkig bereid rekening te houden met het onderzoek. Naast de Wildbeheereenheid Terschelling willen wij Staatsbosbeheer Terschelling en de heren T. Boudewijn en P. Zegers bedanken voor de verleende medewerking. Ook de heer P. Postma zijn wij zeer erkentelijk voor de uitvoerige verslaglegging van zijn verjaagacties op Texel.

2 DE AANTALSONTWIKKELING VAN DE ROTGANZENPOPULATIE

2.1 Verspreiding en ondersoorten van de rotgans

Rotganzen broeden langs de hoogarctische toendrakusten rondom de Noordpool. Er worden drie ondersoorten onderscheiden:

- *Branta bernicla hrota* (witbuikrotgans), broedt in NO-Canada, Noord-Groenland, op Spitsbergen en op Frans Josef Land. De broedpopulatie van Spitsbergen en Frans Josef Land overwintert vooral in Denemarken en NO-Engeland. In Nederland overwinteren slechts kleine aantallen witbuikrotganzen (Lambeck 1977, 1981).
- *Branta bernicla nigricans*, broedt in Noord-Siberië, Alaska en Noord-Canada en wordt zeer sporadisch in Nederland waargenomen (Beintema e.a. 1976, Lambeck 1977). Vrijwel alle rotganzen, die Nederland bezoeken, horen tot de volgende ondersoort:
- *Branta bernicla bernicla* (zwartbuikrotgans), broedt in NW-Siberië en overwintert in West-Europa. Waar in dit rapport verder sprake is van rotganzen, worden de zwartbuikrotganzen bedoeld.

2.2 De aantalsontwikkeling van de rotganzenpopulatie vanaf 1960

Sinds het begin van de jaren zestig worden ieder jaar de in West-Europa overwinterende rotganzen geteld. Deze tellingen worden in het gehele gebied in januari uitgevoerd. Ze worden momenteel georganiseerd door het International Waterfowl Research Bureau (StJoseph 1979).

In de loop van de jaren zestig nam het aantal rotganzen toe van circa 20 000 tot 40 000 exemplaren. Daarna steeg het aantal snel tot bijna 120 000 in de winter 1975-76 (fig. 2a). Deze snelle toename is zeer waarschijnlijk een gevolg van het sluiten van de voorjaarsjacht in Denemarken in 1972 (Ogilvie 1979, Ebbinge 1981, Prokosch 1981). Na 1976 is de populatie duidelijk minder sterk toegenomen tot 170 000 in de winter 1979-80 (fig. 2a). Direct na de sluiting van de jacht in Denemarken nam de populatie met gemiddeld 60% toe na een goed broedseizoen, terwijl deze stijging na de goede broedseizoenen 1978 en 1979 gemiddeld maar 25-30% bedroeg. Misschien heeft het aantal rotganzen nu een niveau bereikt waarop een zekere stabilisatie van het aantal plaatsvindt (Ebbinge 1981). Na de slechte broedseizoenen 1980 en 1981 (fig. 2b) is het aantal rotganzen aanzienlijk gedaald. Het eindresultaat van de telling van afgelopen winter is nog niet bekend. De voorlopige resul-

taten duiden op ongeveer 125 000 rotganzen.

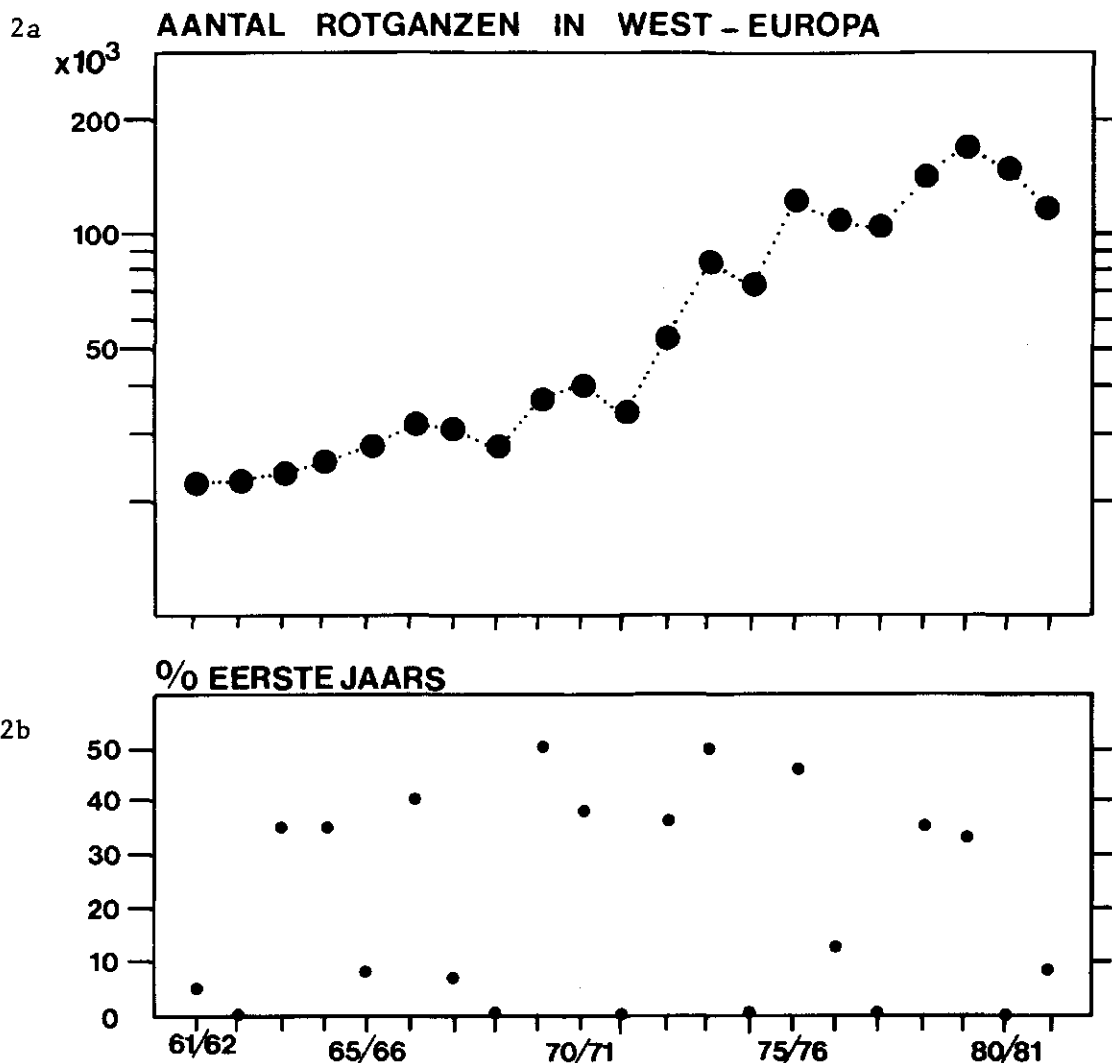


Fig. 2a Aantalsverloop van de rotganzen in West-Europa

2b Broedsucces

De wintertellingen van het IWRB hebben aangetoond, dat 75-90% van de wereldpopulatie overwintert langs de oost- en zuidkust van Engeland en de westkust van Frankrijk. In de loop van maart verlaten de meeste rotganzen Engeland en Frankrijk om de maanden april en mei door te brengen in het Waddenzeegebied. Dan verblijft hier vrijwel de gehele wereldpopulatie. In het Nederlandse deel van dit gebied pleistert dan ruim een derde van deze wereldpopulatie. Eind mei trekken de rotganzen weg naar hun broedgebieden (Ebbinge e.a. 1981, Ebbinge 1982).

2.3 De ontwikkeling van de rotganzenpopulatie op Terschelling

Op Terschelling (fig. 3) zijn eind april en begin mei de meeste rotganzen aanwezig. In het begin van de jaren vijftig verbleven er maxi-

maal 2000 rotganzen. Ze foerageerden toen alleen op het wad en op de kwelders (Mörzer Bruyns & Tanis 1955). In de periode 1961-1966 was het maximale aantal toegenomen tot 4500 exemplaren (Mörzer Bruyns & Timmerman 1968). Op het eind van de jaren zestig begonnen de rotganzen ook in de Terschellinger polder te foerageren, eerst vrijwel uitsluitend in de winter, maar later ook in het voorjaar.

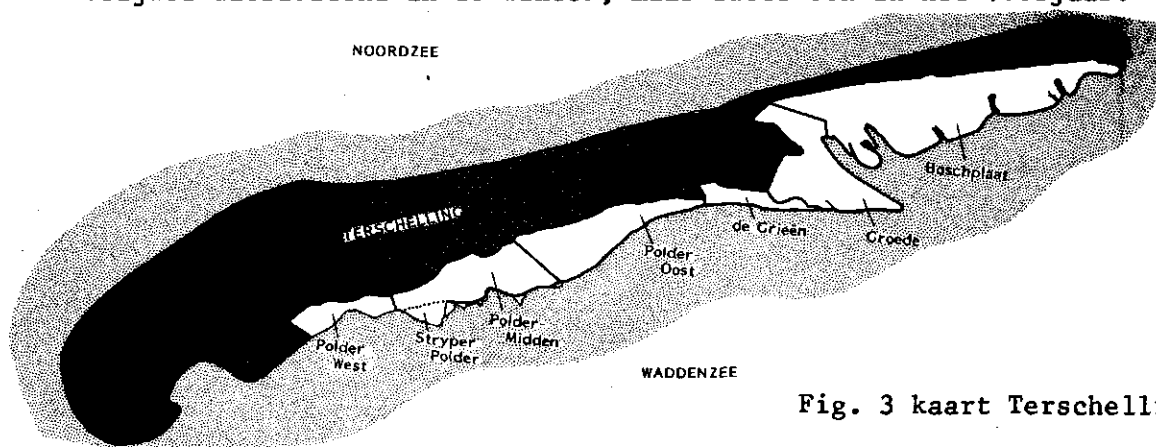


Fig. 3 kaart Terschelling

In de periode 1975-1979 en in 1981 zijn er door het RIN regelmatig rotganzentellingen op Terschelling georganiseerd. Uit deze tellingen blijkt dat hier vooral in maart steeds meer rotganzen zijn gaan fourageren, terwijl de aantallen in april en mei ongeveer constant zijn gebleven (fig. 4). Het jaarmaximum was in deze periode gemiddeld 15 500 exemplaren.

In de wintermaanden (december t/m februari) blijken de binnendijs gelegen cultuurgraslanden de belangrijkste voedselterreinen te zijn. Op kwelders treft men dan ook vrijwel geen rotganzen aan. In het voorjaar daarentegen vertonen de rotganzen in toenemende mate een voorkeur voor de kweldergebieden. Recent onderzoek op Schiermonnikoog heeft aangetoond dat tot half april de poldervegetatie beter verteerbaar is voor rotganzen dan de kweldervegetatie. In de tweede helft van april en in mei is echter juist de kweldervegetatie een betere voedselbron voor rotganzen (Boudewijn 1982).

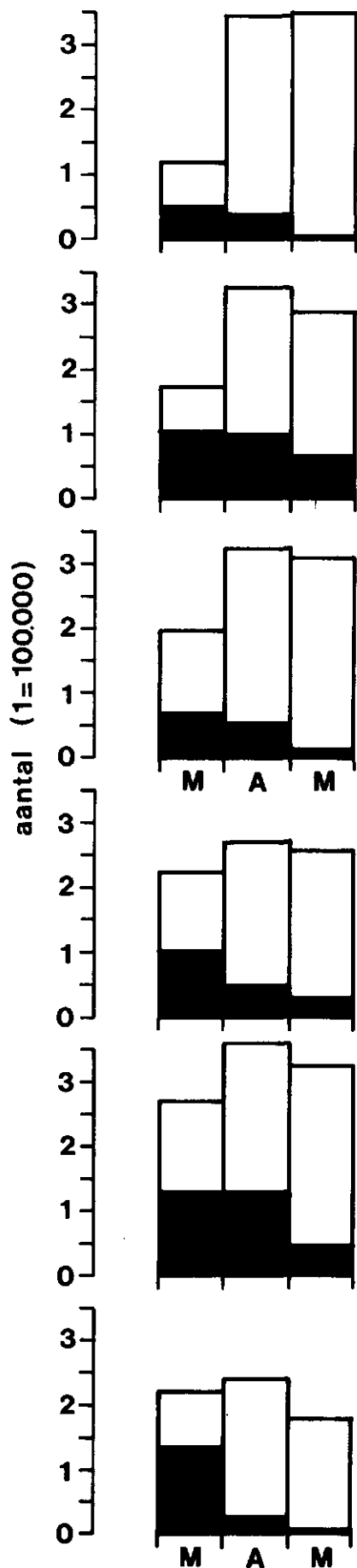
2.4 De ontwikkeling van de rotganzenpopulatie op Texel

Tot 1976 verbleven slechts relatief weinig rotganzen op Texel. Het maximum was 1500 exemplaren. Begin mei 1976 werden er echter 7800 geteld. In dat voorjaar werden ook enkele individueel gemerkte ganzen waargenomen die korte tijd daarvoor op Terschelling of Schiermonnikoog gezien waren. Het voorjaar van 1976 was koud en droog en dus ongunstig voor de ontwikkeling van de kweldervegetaties. Mogelijk is dit de oorzaak van het feit dat een aantal rotganzen van Terschelling en

Fig. 4

**AANTAL IN HET VOORJAAR OP
TERSCHELLING DOORGEBRACHTE
ROTGANSDAGEN**

■ Terschellingerpolder
□ Boschplaat & Groede



1975: 800000

1976: 780000

1977: 830000

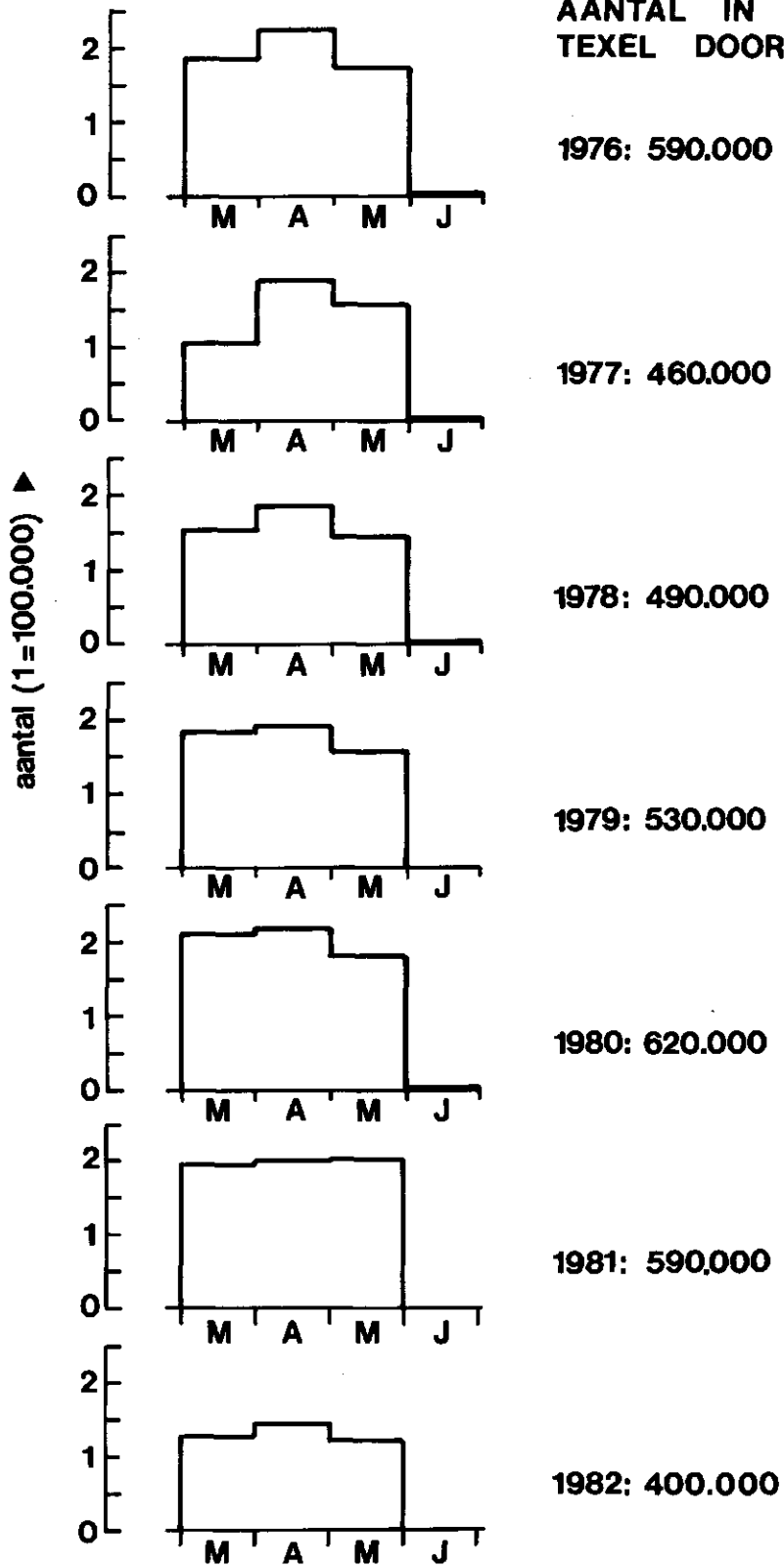
1979: 760000

1981: 1010000

1982: 630000

Fig. 5

**AANTAL IN HET VOORJAAR OP
TEXEL DOORGEBRACHTE ROTGANSDAGEN**



Schiermonnikoog naar Texel vertrokken is. Sinds 1976 hebben steeds 6000-9000 rotganzen Texel bezocht. Opvallend is dat in 1982 het rotganzen-bezoek daar ten opzichte van de voorgaande jaren sterk is teruggelopen (fig.5).

2.5 De foerageerterreinen op Terschelling en Texel

Op Terschelling (fig. 3) foerageren de rotganzen vooral op 590 ha onbeweide kwelder van de Boschplaat, op 190 ha van de beweide kwelder op de Groede, op 25 ha buitendijks grasland op de Grieën en 870 ha cultuurgrasland in de Terschellinger polder. Op Texel (fig. 1) zijn vrijwel geen voor rotganzen geschikte kwelders. Hier wordt vooral binnendijks gefoerageerd op de hoeve Zeeburg (110 ha) en de reservaten de Schorren, de Bol en polder Wassenaar. Daarnaast wordt op Texel nog incidenteel cultuurgrasland door rotganzen als foerageerterrein gebruikt.

3 METHODEN

3.1 Waarnemingsmethoden

De grootte van groepen rotganzen wordt als volgt bepaald: eerst wordt een klein deel van de groep nauwkeurig geteld en vervolgens wordt de grootte van de hele groep geschat door a.h.w. af te passen hoe vaak het nauwkeurig getelde gedeelte in de totale groep gaat. Deze methode is geijkt door ervaren ganzentellers het aantal rotganzen op verschillende foto's van groepen rotganzen te laten schatten en vervolgens precies te tellen hoeveel rotganzen er op de foto's stonden. De afzonderlijke tellers zitten er per schatting gemiddeld 20% naast, maar gezamenlijk blijken zij elkaars fouten te compenseren doordat sommigen te hoog en anderen weer te laag schatten. Tellingen verricht door minimaal drie verschillende tellers bleken minder dan 10% van het werkelijke aantal af te wijken (Ebbinge, in voorbereiding). De individueel gemerkte rotganzen (zie Inleiding) zijn m.b.v. een Celestron telescoop (50x) op 200-400 m afstand te identificeren.

Van 15 maart tot 25 mei werden vrijwel iedere dag, meestal tijdens hoogwater, de ganzen in de Terschellinger polder geteld (tabel 1). Daarnaast werd acht maal in deze periode met drie tot vier man op het gehele eiland geteld en een tot twee maal per week een bezoek gebracht aan de Groede. Overal werden zoveel mogelijk geringde rotganzen ge-

identificeerd. In totaal gebeurde dat 489 maal en het betrof 93 verschillende exemplaren.

Tabel 1. Aantallen rotganzen in de Terschellinger polder in het voorjaar van 1982

| | | | | | |
|-------|------|-------|------|-------|------|
| | | 01-04 | 2240 | 01-05 | 440 |
| | | 02 | 2100 | 02 | 643 |
| | | 03 | ? | 03 | 282 |
| | | 04 | ? | 04 | 1047 |
| | | 05 | 2390 | 05 | 800 |
| | | 06 | 390 | 06 | 1717 |
| | | 07 | 710 | 07 | 985 |
| | | 08 | 2650 | 08 | 220 |
| | | 09 | 830 | 09 | 0 |
| | | 10 | 675 | 10 | 0 |
| | | 11 | 470 | 11 | 40 |
| | | 12 | 325 | 12 | 40 |
| | | 13 | 570 | 13 | ? |
| | | 14 | 430 | 14 | ? |
| 15-03 | 4900 | 15 | 210 | 15 | 316 |
| 16 | 3935 | 16 | 850 | 16 | 213 |
| 17 | 4500 | 17 | 2140 | 17 | 45 |
| 18 | ? | 18 | 1020 | 18 | ? |
| 19 | 1538 | 19 | 1190 | 19 | ? |
| 20 | 3850 | 20 | 790 | 20 | 182 |
| 21 | 2740 | 21 | 400 | 21 | 17 |
| 22 | 1770 | 22 | 300 | 22 | ? |
| 23 | 3420 | 23 | 900 | 23 | ? |
| 24 | 2917 | 24 | 1000 | 24 | 84 |
| 25 | 2540 | 25 | 350 | 25 | ? |
| 26 | 2860 | 26 | 1620 | 26 | ? |
| 27 | 3220 | 27 | 910 | 27 | 31 |
| 28 | 3290 | 28 | 378 | 28 | 18 |
| 29 | 3500 | 29 | 1590 | 29 | 0 |
| 30 | 3325 | 30 | 438 | 30 | 0 |
| 31 | 3490 | | | 31 | 2 |

Om de verjagingsacties en het directe effect ervan op de rotganzen te registreren werd er in de periode van 15 maart tot en met 2 april meestal door twee man tegelijk gedurende ongeveer 200 manuren in de polder waargenomen, in de periode daarna ongeveer 300 manuren. De verjaging heeft in totaal 481 manuren gevergd (med. J.M. Smit). Om na te gaan of de acties de conditie van de uit de polder verjaagde rotganzen bij vertrek naar hun broedgebieden hebben aangetast, is besloten eind mei op de Grieën rotganzen m.b.v. een kanonnet te vangen en de gewichten te bepalen teneinde die te kunnen vergelijken met voorgaande jaren.

3.2 Berekening van het aantal rotgansdagen en -uren

In de begrippen rotgansdagen en -uren ligt zowel het aantals- als het tijdsaspect besloten. Als ergens 3000 rotgansdagen zijn doorgebracht, kan dat betekenen dat daar gedurende één dag 3000 rotganzen hebben gezeten, maar ook dat er 30 dagen lang een groepje van 100 rotganzen heeft gepleisterd.

Een schatting van het aantal doorgebrachte rotgansdagen krijgen we door regelmatig het aantal rotganzen te tellen, over een bepaalde periode het gemiddelde aantal aanwezige exemplaren te berekenen en dit dan te vermenigvuldigen met het aantal dagen van die periode. Zetten we voor een bepaalde gebied het aantal rotganzen grafisch uit tegen de tijd, dan is het aantal in dat gebied doorgebrachte rotgansdagen gelijk aan de oppervlakte tussen de lijn die het aantalsverloop weergeeft en de X-as.

Omdat een gedeelte van de Terschellinger polder in april en mei 1982 slechts voor een deel van de dag door rotganzen gebruikt werd, was het minder juist hier rotgansdagen als maat voor het gebruik van het gebied aan te houden en is gebruik gemaakt van rotgansuren: het aantal rotganzen vermenigvuldigd met het aantal uren dat ze in het gebied verbleven.

4 RESULTATEN

4.1 De samenstelling van de voorjaarspopulatie van de Terschellinger polder en de Groede in 1982

Er is dit voorjaar in de Terschellinger polder en op de Groede zeer intensief gekeken naar individueel gemerkte rotganzen; zo kan bere-

kend worden hoeveel ganzen uit de verschillende overwinteringsgebieden in de polder en op de Groede aanwezig waren (tabel 2). De grootte van de winterpopulaties gedeeld door het aantal daar aanwezige ringen geeft aan met hoeveel rotganzen een individueel gemerkt exemplaar op Terschelling overeenkomt.

Het aantal nog levende individueel gemerkte rotganzen is berekend met behulp van het gegeven dat de gemiddelde jaarlijkse sterfte 15% is (Ogilvie & StJoseph 1976, Prokosch 1981). De grootte van de winterpopulaties van Engeland en Frankrijk is berekend uit de vermoedelijke grootte van de wereldpopulatie 1981-82 (125 000) en de verdeling van de rotganzen over de verschillende overwinteringsgebieden (StJoseph, in druk).

Vóór half april werden de meeste individueel gemerkte rotganzen slechts korte tijd waargenomen. Blijkbaar was er toen nog veel doortrek naar andere gebieden. Daarom is voor de berekening van de samenstelling van de populatie van de Terschellinger polder en de Groede alleen het aantal gemerkte rotganzen, dat na 15 april is waargenomen, gebruikt. Volgens deze berekening waren er eind april en in mei ongeveer 1800 rotganzen uit Engeland, 600 uit Frankrijk en 80 van Vlieland aanwezig. Omdat het aantal Franse ganzen uit één waargenomen exemplaar berekend is, speelt het toeval hier een grote rol en geeft dit getal slechts een zeer globale indicatie van de werkelijkheid. Op Terschelling is niet in de winter geringd, dus het aandeel op Terschelling overwinterende exemplaren kan zo niet berekend worden. Als we aannemen dat de in de Terschellinger polder overwinterende exemplaren hier ook in het voorjaar verblijven, komen we tot een berekend totaal van 3080 rotganzen. Dit komt goed overeen met het meimaximum van 3145, dat op 8 mei in de polder en op de Groede werd waargenomen.

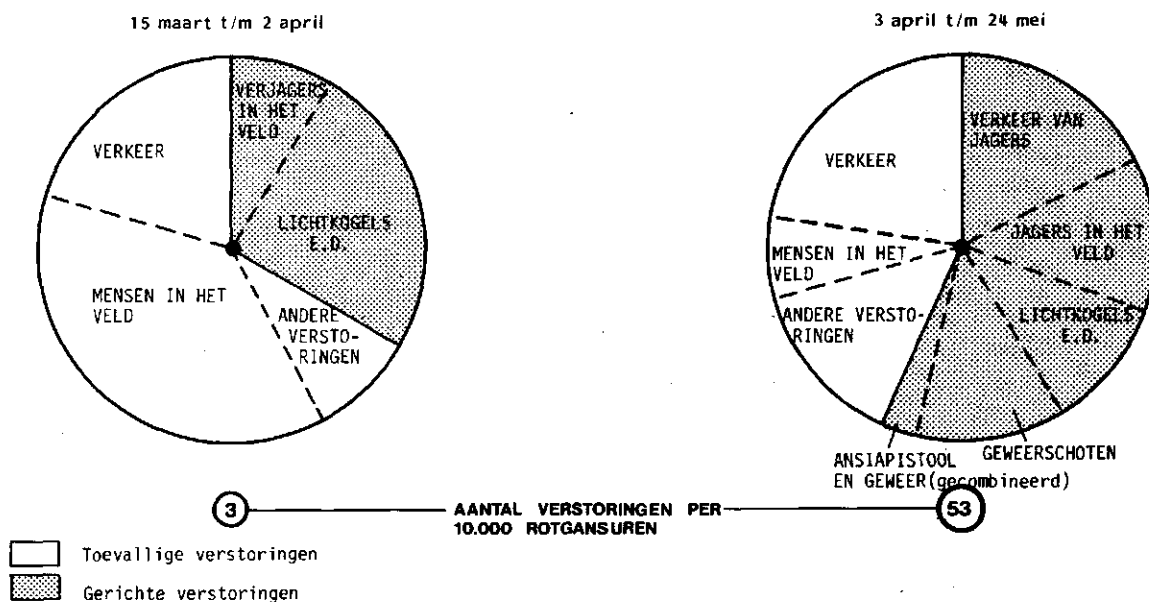
Tabel 2. Voorjaarspopulatie rotganzen van de Terschellinger polder en de Groede in 1982

| Overwinterings- gebied | 1 | 2 | 3 | 4 | |
|---------------------------|-----|--------|----|------|---|
| Engeland | 353 | 52 500 | 12 | 1800 | . |
| Terschelling | | 600 | | 600 | 1) geringd in winterkwartier en nog in leven |
| Frankrijk | 72 | 45 000 | 1 | 600 | 2) totaal aantal in winterkwartier 81/82 |
| Vlieland | 116 | 500 | 19 | 80 | |
| | | Totaal | | 3080 | 3) aantal in het proefgebied waargenomen ringen na 15 april |
| | | | | | 4) aantal aanwezig in het proefgebied (3 x 2) |

4.2 De verstoringen van de rotganzen

Onder verstoring wordt iedere gebeurtenis verstaan waardoor rotganzen van hun foerageerterrein opvliegen. De rotganzen werden vooral door handelingen van mensen in de polder verstoord, maar ook wel door andere factoren, zoals een hagelbui, het overvliegen van een vliegtuig of een roofvogel (fig. 6). Een groot gedeelte van de verstoringen door mensen geschiedde niet met de bedoeling om de rotganzen te verjagen maar gebeurde toevallig, bijvoorbeeld bij het zoeken van kievitseieren of het rijden over de polderwegen. Opzettelijke verstoringen werden uitgevoerd met behulp van auto's, geluid en licht (lichtkogels, vuurpijlen, voetzoekers en ansiapistolen), al of niet gerichte gewerschoten en door naar de ganzen toe te lopen. Met de ansiapistolen werd een soort 'gillende keukenmeid' afgevuurd. Deze reikten ver. Op 3 april werd begonnen met verjaging met het geweer. Er zijn in 1982 in totaal 68 rotganzen afgeschoten. Van een aantal verjagingsacties zijn uitgebreide protocollen gemaakt (bijlage 4).

Fig. 6 AARD VAN DE VERSTORING VOOR EN NA HET BEGIN VAN HET AFSCHOT (3 april)



4.3 De verstoringfrequentie

In de periode van 15 maart tot en met 2 april, vóór de verjaging met het geweer, werd één gerichte verstoring per 10 000 rotgansuren in de polder waargenomen. Na het begin van het afschot waren er 30 gerichte

verstoringen per 10 000 rotgansuren. Vooral door toename van het aantal toeristen nam het aantal toevallige verstoringen toe van 2 naar 23 per 10 000 rotgansuren (tabel 3).

Aangezien in de eerste periode het aantal rotgansuren in de polder per dag ongeveer vijf maal zo groot was als in de tweede periode, blijkt uit bovenstaande cijfers dat na het begin van het afschot circa zes maal meer per tijdseenheid opzettelijk verjaagd is.

Tabel 3. Aantal verstoringen per 10 000 rotgansuren

| | opzettelijk | toevallig | totaal |
|--------------|-------------|-----------|--------|
| 15-3 t/m 2-4 | 1 | 2 | 3 |
| 3-4 t/m 24-5 | 30 | 23 | 53 |

4.4 De directe reactie op verstoring

Na verstoring vlogen de rotganzen even rond en streken soms weer op hetzelfde perceel neer. Meestal landden ze echter op enige afstand in de polder of op het wad voor de polder, vanwaar ze bijna altijd alle na enige tijd weer in de polder terugkeerden. Enkele malen werd waargenomen dat de rotganzen op de Grieën of de Groede neerstreken. Uit deze gebieden keerden ze dezelfde dag niet meer of pas 's avonds terug.

Na het begin van de verjaging met het geweer (3 april) werden de ganzen schuwer. Toevallige verstoringen door verkeer hadden een groter effect dan in de periode daarvoor. De rotganzen vluchtten vaker naar het wad (tabel 4) (X^2 -toets, $p < 5\%$). De indruk bestond, dat het effect van verstoring door stoppende auto's van jagers toenam.

Tabel 4. Neerstrijkplaats van een groep rotganzen na verstoring op hetzelfde perceel

| | <500 m | >500 m | wad | Grieën & Groede |
|-----------------------------------|--------|--------|-----|-----------------|
| 15-3 t/m 2-4 | 1 | 3 | - | - |
| verkeer | | | | |
| willekeurige personen in het veld | - | 3 | 3 | 1 |
| verjagers in het veld | - | 1 | 1 | - |
| vuurpijlen e.d. | - | - | 1 | 4 |

| | op hetzelfde perceel | 500 m | 500 m | wad | Grieën & Groede | |
|-----------------|---|-------|-------|-----|--------------------|---|
| 3-4 t/m 24-5 | verkeer | 3 | 5 | 5 | 11 | 1 |
| | willekeurige personen in het veld | - | 1 | 1 | 5 | - |
| | auto's van jagers | - | 2 | 4 | 12 | 1 |
| | jagers in het veld | - | 2 | 4 | 8 | - |
| | vuurpijlen e.d. | - | - | 3 | 9 | 1 |
| | geweer- schoten | - | - | 5 | 9 | - |

4.5 De duur van wegblijven uit de polder

Het effect van verschillende verjagingsmethoden kon worden onderzocht door vlak vóór een verjagingsactie vast te stellen welke gemerkte vogels zich in de te verjagen groep bevonden en vervolgens na te gaan of deze zelfde vogels na de verjaging naar de polder terugkeerden en hoeveel tijd ze daarvoor nodig hadden. Mede dank zij de medewerking van de jagers konden na 2 april bij 13 verjagingsacties ringen worden afgelezen in de groep rotganzen, vlak voordat deze verjaagd werd.

Bij de uitwerking zijn twee groepen onderscheiden, namelijk de in de winter op Vlieland geringde rotganzen en daarnaast de in de winter in Engeland en Frankrijk geringde ganzen plus de in mei op de Boschplaat geringde exemplaren, die ook voornamelijk in Engeland of Frankrijk overwinterd hebben. (StJoseph, in litt.). Van de op Vlieland overwinterende rotganzen is bekend dat ze in het voorjaar af en toe enkele dagen in de Terschellinger polder foerageren en daarna vaak weer uit eigen beweging naar Vlieland terugkeren. Uit de verzamelde gegevens blijkt geen verschil in effectiviteit tussen de verschillende verjagingsmethoden (tabel 5). Voor de Vlielandse rotganzen lijkt het gebruik van lichtkogels en dergelijke effectiever te zijn dan de andere methoden, maar alle zes exemplaren werden waargenomen in één groep, die op 17 april door middel van vuurpijlen verjaagd werd. Het is best mogelijk dat deze groep ook zonder verjaging naar Vlieland gegaan zou zijn.

Tabel 5. Duur van wegblijven uit de polder van individueel gemerkte rotganzen na verjaagacties

Overwinteringsgebied Vlieland

| | niet terug | na x dagen terug | | |
|--------------------------------|------------|------------------|---|--------|
| | | 2 | 2 | 1 of 0 |
| toelopende verjagers | 2 | | | 1 |
| lichtkogels e.d. ¹⁾ | 3 | 3 | | |
| ongerichte schoten | | 1 | | 1 |
| afschot | | 1 | 2 | 2 |

Overwintering Engeland en Frankrijk

| | niet terug | na x dagen terug | | |
|--------------------------------|------------|------------------|---|--------|
| | | 2 | 2 | 1 of 0 |
| toelopende jagers | 1 | | | 3 |
| lichtkogels e.d. ¹⁾ | | 4 | 1 | 3 |
| ongerichte schoten | | | 1 | 1 |
| afschot | | 1 | | 1 |

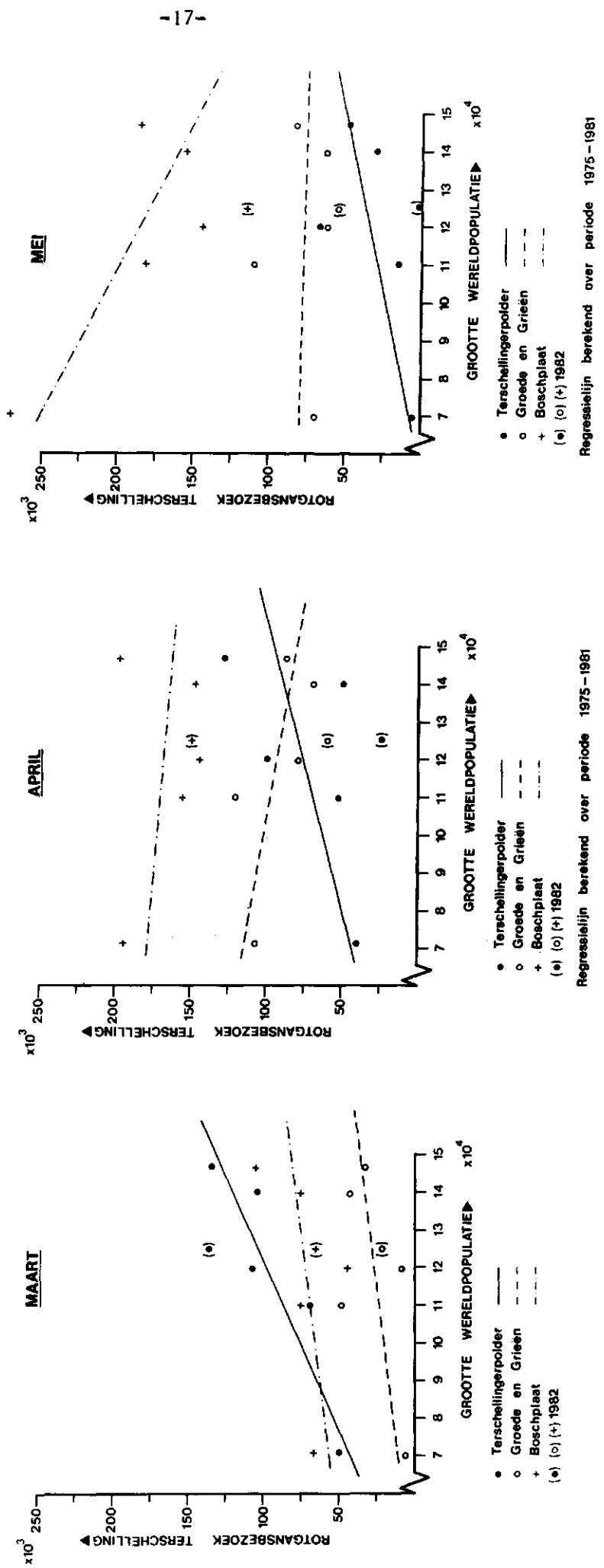
1) lichtkogels, vuurpijlen, ansiapistool en voetzoekers.

Van de vijf niet meer in de Terschellinger polder waargenomen 'Vlielandse' rotganzen werden er later drie op Vlieland gezien. Een 'Engelse' rotgans, die na verjaging door een lichtkogel pas na tien dagen weer in de polder werd waargenomen, werd in de tussentijd op de Griëën gezien.

4.6 Het terreingebruik na verstoring

Ebbinge (1979) concludeert dat de kwelders van Terschelling de laatste jaren in het voorjaar maximaal door rotganzen begraasd worden en dat er dus geen rotganzen meer bij kunnen. Als dit juist is, kan er geen verband bestaan tussen de grootte van de wereldpopulatie en het aantal rotgansdagen doorgebracht op de Boschplaat en de Groede. Omdat het niet aannemelijk is dat de Terschellinger polder vol zit, zou er wel een verband moeten zijn tussen de grootte van de wereldpopulatie en het aantal rotgansdagen van de polder. Inderdaad blijkt er in maart alleen voor de polder een significant verband ($p < 5\%$) te bestaan (fig. 7). In april is het verband ook voor de polder niet significant. Wegens de verjagingsacties is

Fig. 7 Verband tussen de grootte van de wereldpopulatie en het rotganzebezoek aan Terschelling



voor april en mei de waarde van 1982 bij de berekening van de regressielijnen buiten beschouwing gelaten.

Van 15 maart tot en met 2 april bleven de rotganzen de gehele dag in de Terschellinger polder. Hoewel de ganzen in polder-west en midden even intensief verjaagd werden als in polder-oost verschilde de reactie in de twee gebieden sterk. Na 3 april kwamen de ganzen in polder-oost alleen nog maar 's morgens en 's avonds foerageren, terwijl in polder-west en midden de hele dag gefoerageerd werd. De rotganzen in polder-oost werden vaak om 8.30 uur verjaagd en lieten zich dan overdag niet meer in de polder zien. Van 3 april tot en met 7 mei foerageerden ze gemiddeld twee uur 's morgens en een uur 's avonds in de polder. Uit deze getallen en het gemiddeld aantal rotganzen per morgen en avond kan het aantal rotgansuren per dag berekend worden (tabel 6). In polder-oost daalde het aantal rotgansuren per dag met 70% van 9300 naar 2500. Ook in polder-west en midden daalde het aantal rotgansuren met 70%. Hier was de oorzaak echter niet vermindering van de verblijfsduur in de polder, maar van het aantal rotganzen.

Tabel 6. Gebruik van de polder in verschillende periodes

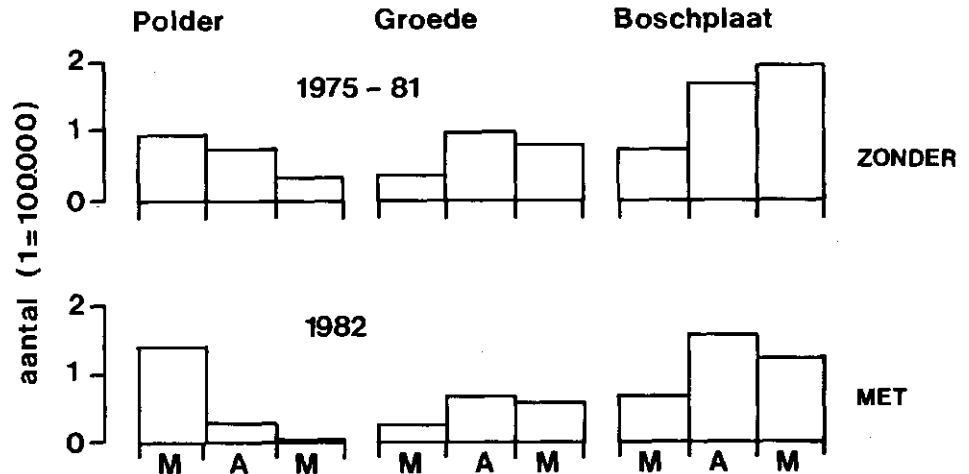
| | West & midden | | | Oost | | | Totaal verblijfsuren per dag |
|--------------|---------------|------|-------|-------------------|------------|-------------|------------------------------|
| | 1 | 2 | 3 | 1 | 2 | 3 | |
| 15-3 t/m 2-4 | 2090 | 8,5 | 17800 | 1090 | 8,5 | 9300 | 27100 |
| 3-4 t/m 7-5 | 560 | 9,1 | 5100 | a) 1070 b) 440 | 2,0 1,0 | 2100 400 | 7600 |
| 8-5 t/m 24-5 | 74 | 11,8 | 900 | 14 | 0,3 | 4 | 900 |

- a) 's morgens b) 's avonds
 1) gemiddeld aantal rotganzen per dag
 2) verblijfsduur (uren)
 3) rotgansverblijfsuren per dag (1x2)

In voorgaande jaren nam het aantal rotganzen in polder-west en midden in april t.o.v. maart met slechts 20% af. Verder verbleven toen de ganzen weliswaar ook niet de gehele dag in polder-oost, maar toch aanzienlijk langer dan nu. Het aantal in de polder doorgebrachte rotgansdagen was in april 1982 veel lager dan in de voorgaande jaren, terwijl in maart nog meer in de polder gefoerageerd werd dan in de voorgaande jaren (fig. 7 en 8). De afname van het gebruik van de polder is niet gepaard gegaan met een grotere toename van het gebruik van de Groede en de Boschplaat dan in voorgaande jaren. Na 8 mei verbleven er nog maar weinig rotganzen

in de polder. Opvallend was de kleine toename op 15 en 16 mei, direct na de inscharing van het vee op de Groede. Ook in voorgaande jaren verdwenen de rotganzen begin mei grotendeels uit de polder.

Fig. 8 VERGELIJKING VAN HET ROTGANZENBEZOEK AAN TERSCHELLING MET EN ZONDER VERJAGINGS-ACTIES IN DE POLDER



4.7 Het uiteindelijke resultaat van de verjaging

Aangezien de wereldpopulatie ten opzichte van 1981 met ongeveer 15% is gedaald en er toen midden april en begin mei 14000 rotganzen op Terschelling verbleven, zou men verwachten dat in 1982 een maximum van ongeveer 12 000 bereikt zou worden. Het aantal kwam begin mei echter nauwelijks boven de 8000 (fig. 9). Hieruit kon geconcludeerd worden dat er 4000 rotganzen van Terschelling verjaagd zijn. Helaas zijn er maar weinig individueel herkenbare exemplaren, die in maart of begin april op Terschelling verbleven, later in het voorjaar elders in het Waddengebied teruggezien. Twee in mei 1979 op Schiermonnikoog geringde rotganzen, die midden maart op Terschelling gezien werden, werden later in de Bantpolder waargenomen. Twee in 1981 en 1982 op Vlieland geringde rotganzen werden op Schiermonnikoog en Ameland teruggezien. De verplaatsing van de twee Schiermonnikoogse ganzen lijkt normale doortrek en de waarnemingen van de Vlielandse rotganzen zijn ook niet ongewoon. In Sleeswijk-Holstein werden in 1982 geen individueel gemerkte rotganzen gezien, die in maart of begin april op Terschelling verbleven (mond.med. Prokosch).

Fig. 9 Aantallen rotganzen op en om Terschelling in het voorjaar 1982

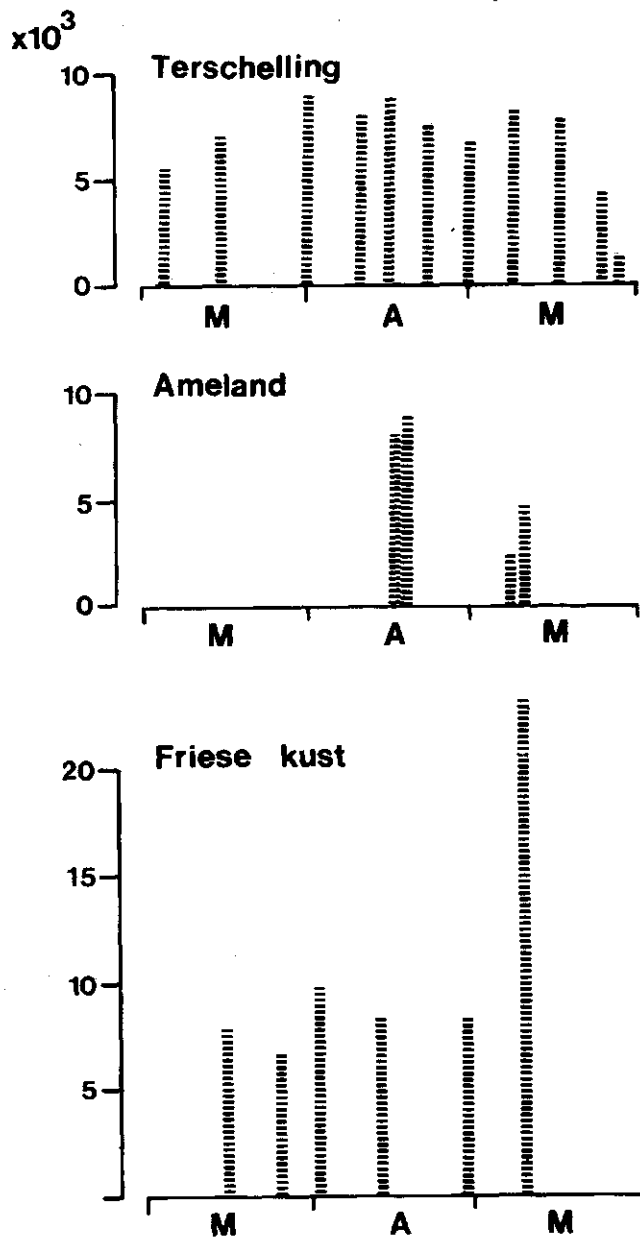
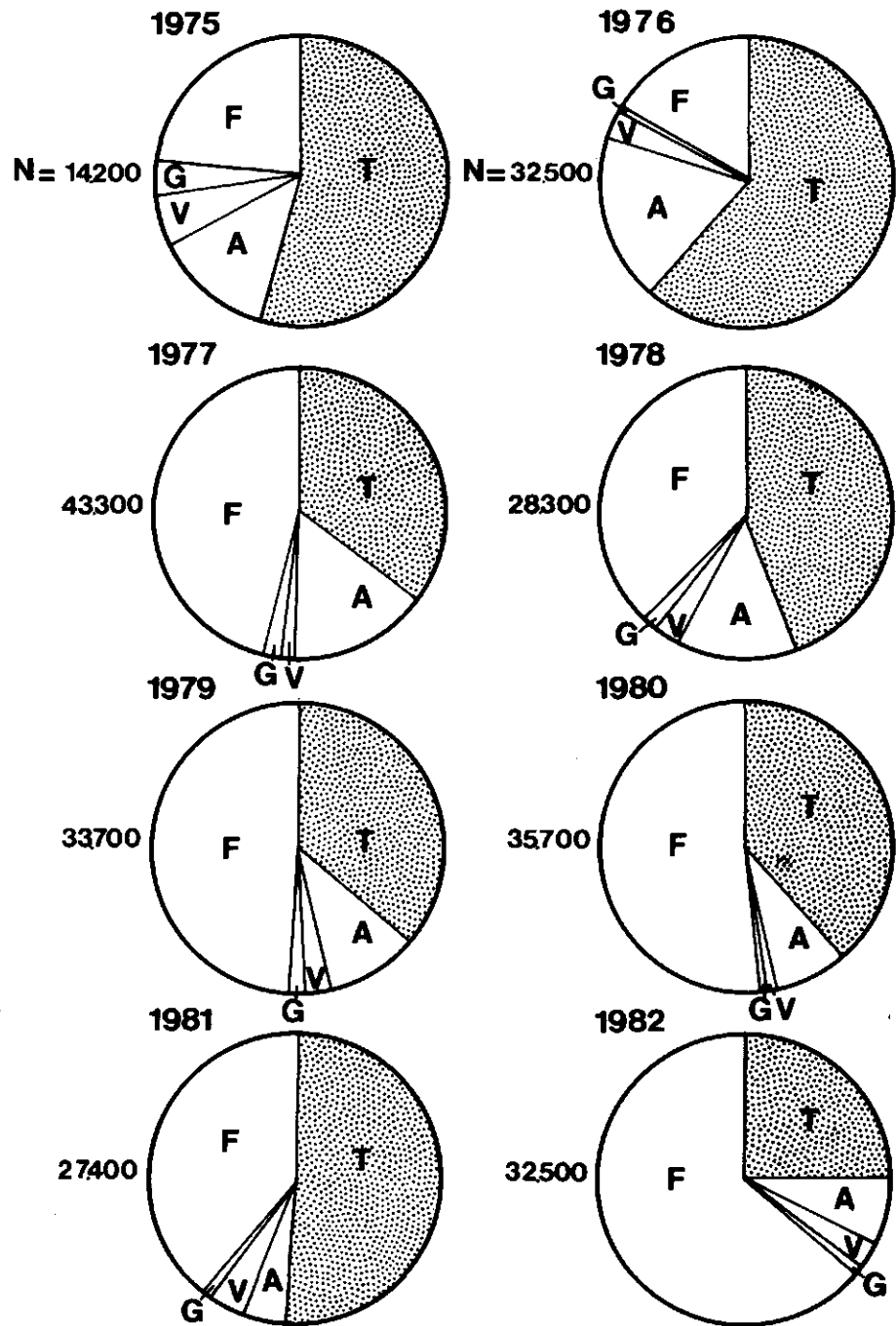
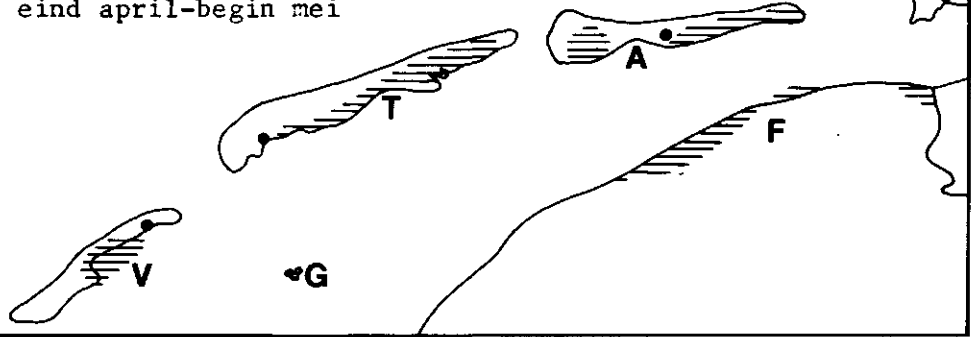


Fig. 10

Verdeling van rotganzen over Terschelling en omgeving
eind april-begin mei



Meer aanwijzingen over de plaatsen waar de verjaagde rotganzen heen gegaan zouden kunnen zijn, leveren enkele tellingen. Op Ameland, waar in maart en begin april helaas niet geteld is, werden midden april ongeveer 8000 rotganzen gezien. Dit is 3000 meer dan normaal in deze periode. Begin mei was het aantal op Ameland enkele duizenden minder, maar toen was het aantal op de Friese kust zeer sterk gestegen. Dit wijst erop, dat de meeste verjaagde rotganzen eerst naar Ameland en vervolgens naar de Friese kust zijn gegaan. De verdeling van de rotganzen over Terschelling en omgeving is ten opzichte van voorgaande jaren verschoven ten gunste van de Friese kust (fig. 10). Verder lijkt het erop dat in 1982 Vlielandse Rotganzen in sterkere mate dan in 1981 in de loop van april naar Vlieland teruggekeerd zijn (tabel 7), temeer omdat er op Vlieland in het voorjaar van 1982 niet intensief waargenomen is. Waarschijnlijk is het deel, dat naar Vlieland teruggekeerd is, nog groter dan 61 procent.

Tabel 7. Verblijfplaats in mei van in maart/april op Terschelling verblijvende Vlielandse rotganzen (%)

| | Ter- schelling | Vlie- land | elders | onbekend | n |
|------|-------------------|---------------|--------|----------|----|
| 1981 | 31 | 54 | 4 | 12 | 26 |
| 1982 | 22 | 61 | 6 | 11 | 36 |

4.8 Conditie bij vertrek naar het broedgebied

Op 20 mei 1982 werden bij de drinkplaats ten zuiden van de Rimkeskooi in totaal 98 rotganzen gevangen. Zes hiervan waren eerstejaars vogels, de andere overjarig. In tabel 8 worden de gewichten van deze adulte vogels (52♂♂ en 40♀♀) vergeleken met zes andere vangsten van rotganzen vlak vóór hun vertrek uit het wadengebied.

Opvallend is dat de in 1982 op de Grieën gevangen vogels duidelijk zwaarder zijn dan in alle voorgaande jaren. Ook in Sleeswijk-Holstein bleken de rotganzen in 1982 in mei duidelijk zwaarder te zijn dan in voorgaande jaren (P. Prokosch, mond.med.). Kennelijk is mei 1982 voor de rotganzen een bijzonder gunstige maand geweest.

Tabel 8. Gewichten van adulte rotganzen vlak voor vertrek naar hun broedgebied

| datum | vangplaats | ♂ ad | | ♀ ad | | bron: |
|-----------|----------------------------|----------|----|----------|----|--|
| | | gem.gew. | n | gem.gew. | n | |
| 21-5-1976 | Boschplaat Tersch. (NE) | 1660 | 15 | 1590 | 11 | B.Ebbinge & P. Zegers |
| 21-5-1977 | Boschplaat Tersch. (NE) | 1590 | 23 | 1450 | 22 | B.Ebbinge & P. Zegers |
| 18-5-1978 | Langeness (BRD) | 1550 | 16 | 1460 | 17 | B.Ebbinge, P. Prokosch & A. StJoseph |
| 23-5-1978 | Gröde (BRD) | 1640 | 12 | 1560 | 12 | B. Ebbinge, P. Prokosch & A. StJoseph |
| 17-5-1979 | Schiermonnikoog (NE) | 1650 | 11 | 1540 | 13 | P. Zegers |
| 19-5-1979 | Nordstrand (BRD) | 1690 | 9 | 1560 | 8 | P. Prokosch & A.StJoseph |
| 20-5-1982 | Grieën, Tersch. (NE) | 1740 | 52 | 1640 | 40 | H. Bruggeman & P. Zegers |

Om te onderzoeken of de verjagingsacties op Terschelling invloed hebben op het bereiken van een goede voorjaarsconditie zouden we de conditie van de naar elders uitgeweken rotganzen bij vertrek uit het waddengebied moeten weten. De groep rotganzen waarvan we de gewichten wel kennen, bestond gedeeltelijk uit exemplaren die regelmatig in de polder kwamen (vastgesteld middels gemerkte individuen), maar die Terschelling niet verlaten hebben en kennelijk het minst gevoelig voor verstoring zijn. Voor een ander deel bestond deze groep waarschijnlijk uit rotganzen die helemaal nooit in de polder zijn geweest, maar uitsluitend op de Groede en de Grieën. De enige conclusie die we dan ook kunnen trekken is dat mei 1982 qua weersomstandigheden en voedselaanbod kennelijk in het gehele waddengebied zeer gunstig voor de rotganzen is geweest. Dit is zeer waarschijnlijk ook de oorzaak van het tamelijk vroege vertrek uit het waddengebied: in 1982 trokken op 24 mei vrijwel overal de rotganzen massaal weg, terwijl in de meeste andere jaren tot eind mei nog grote aantallen rotganzen in het waddengebied voorkwamen.

5 DISCUSSIE

Uit onze waarnemingen is gebleken dat na het begin van het afschot (3 april) de ganzen een ander gedragspatroon lieten zien dan daarvoor. Zo hadden na 2 april toevallige verstoringen door verkeer een groter effect dan in de periode ervoor, vluchtten de rotgansen vaker naar het wad dan ervoor en leek het verstorend effect van stoppende auto's van jagers toe te nemen (4.4). Dit wijst erop, dat na het begin van de verjaging met het geweer de vogels riller waren dan ervoor. Maar omdat na 2 april ook het aantal verstoringen zonder geweer sterk was toegenomen (4.3), kan niet vastgesteld worden of het afschot dan wel de grotere frequentie van de overige verstoringen de ganzen riller heeft gemaakt.

Uit de tijd die individueel gemerkte ganzen na verjaging wegbleven uit de polder, is geen verschil gebleken in effectiviteit tussen de toegepaste methoden (4.5). Omdat ons onderzoek geen wetenschappelijk experiment met blanco proefsituaties betrof, maar alleen een evaluatie van het uitgevoerde verjaagplan, is het niet mogelijk uit te maken of zonder geweer de verjaging eenzelfde effect gehad zou hebben als nu. Derhalve kan uit dit onderzoek ook niet de conclusie getrokken worden dat het geweer per se nodig was bij de verjaging op Terschelling, maar ook niet het omgekeerde.

In 1981/82 was de wereldpopulatie van de rotgans (ca. 125 000) iets groter dan het gemiddelde over de jaren 1975-81 (118 000). De verwachtingswaarde voor Terschelling in maart-mei 1982 is daarom ongeveer gelijk aan het gemiddelde aantal in de periode 1975-81. De verjaagacties in april en mei blijken dan vanuit het standpunt van de verjagers succesvol te zijn geweest: terwijl in maart meer in de polder werd gefoerageerd dan in de periode 1975-81, was het aantal in de polder doorgebrachte rotgansdagen in april en mei veel lager dan in voorafgaande jaren (fig. 8). Het tekort aan ganzen in april en mei blijkt ook uit het verloop van het aantal rotgansdagen in de loop van het seizoen. In 1975-81 was er slechts een geringe daling van het aantal rotgansdagen in de polder in de loop van april. In 1982 daalde dit aantal echter zeer sterk in deze maand. Het aantal rotgansdagen op de Boschplaat was echter in april ongeveer net zo groot als anders, in mei lager dan normaal, maar dit laatste kan grotendeels worden toegeschreven aan het vroege vertrek van de hoofdmacht dit jaar (4.8). De afname in de polder ten opzichte van vorige jaren

is dus niet gepaard gegaan met een toename op de Boschplaat (fig. 8). Kennelijk is de Boschplaat momenteel maximaal bezet (4.6).

Uit figuur 4 blijkt, dat in maart 1982 meer maas in april en in mei minder rotgansdagen op het eiland werden doorgebracht dan verwacht mocht worden op grond van de aantallen in de periode 1975-81. Getalsmatig ziet het verschil er als volgt uit.

| | maart | april | mei |
|------------------------------|---------|---------|---------|
| Verwacht aantal rotgansdagen | 200 000 | 330 000 | 300 000 |
| Gevonden aantal rotgansdagen | 220 000 | 240 000 | 170 000 |
| Verschil | + 10% | - 27% | - 43% |

Uitgedrukt in aantallen rotganzen was het tekort in april ongeveer 4000 (4.7). Er werd op gewezen (2.4), dat ook op Texel de aantallen rotganzen dit voorjaar lager waren dan verwacht. Op Texel was het aantal echter gedurende het gehele voorjaar (inclusief maart) lager, op Terschelling alleen in april en mei, na het begin van de verjaging met het geweer (fig. 4 en 5). Uit het feit dat de aantallen op Texel laag waren mag om die reden niet geconcludeerd worden, dat ook zonder verjaging op Terschelling lage aantallen in april en mei mochten worden verwacht. De verdreven vogels zijn blijkens tellingen hoogst waarschijnlijk eerst naar Ameland en later naar de Friese kust uitgeweken (4.7). Het is waarschijnlijk, dat deze ganzen niet het eiland hadden verlaten, als er in de polder of op de Boschplaat voldoende alternatieve fourageermogelijkheden waren geweest (vgl. de situatie op Texel).

Het is onbekend, wat de invloed van de verjaging van het eiland op de conditie van de van het eiland verjaagde vogels is geweest. De conditie van de uit de polder verjaagde vogels, die op het eiland zijn gebleven, was ondanks de verstoringen niet slecht. Er moet echter worden opgemerkt dat voor het gehele waddengebied mei 1982 een uitzonderlijk goede maand voor de rotganzen moet zijn geweest.

6 CONCLUSIES

- Op Terschelling waren in 1982 geen alternatieve voedselterreinen voor de rotganzen die in de polder fourageren, beschikbaar (1).
- Voor het begin van de verjagingsacties met het geweer is er nauwelijks geprobeerd de rotganzen te verjagen. Het aantal rotganzen in de polder was in deze periode vrijwel gelijk aan dat in maart 1981 (4.3).
- Na het begin van de verjaging met het geweer (3 april) werd er vergeleken met de daaraan voorafgaande periode ongeveer zesmaal zo intensief opzettelijk verjaagd (4.3).

De rotganzen werden riller (4.4). Er kon niet vastgesteld worden of afschot of een andere factor de rotganzen riller maakte, omdat ook het aantal andere verstoringen na 2 april sterk toenam.
- Uit de terugkeer in de polder van individueel gemerkte individuen blijkt na 2 april geen verschil in effectiviteit tussen de toegepaste verjaagmethoden (4.5).
- De afname van het gebruik van de polder is niet gepaard gegaan met een toename van het gebruik van de Groede en de Boschplaat. Gezien de natuurlijke voorkeur in de periode april-mei voor kweldergebieden (Boudewijn 1982) is het feit dat in deze periode nog rotganzen in de polder fourageren alleen te verklaren uit het gegeven dat de maximale draagkracht van deze kweldergebieden bereikt is (Ebbinge 1979).

Intensieve verjaging uit de Terschellinger polder heeft ertoe geleid dat het gebruik van dit gebied als fourageerterrein in april en mei duidelijk is afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren (4.6).
- Op grond van tellingen lijkt het aannemelijk dat de van Terschelling verdreven rotganzen naar Ameland en de Friese kust gegaan zijn (4.7).
- In 1981 werd geconstateerd dat de Vlielandse rotganzen vooral in maart de Terschellinger polder bezoeken en in de loop van april weer grotendeels terugkeren naar Vlieland. Door de verjagingsactie in de Terschellinger polder lijken deze Vlielandse rotganzen in 1982 in nog sterkere mate in april naar Vlieland teruggekeerd te zijn (4.7).
- De gewichten van de op Terschelling gebleven rotganzen waren vlak voor het vertrek naar de broedgebieden hoog. Over de conditie van de van Terschelling verjaagde rotganzen is niets bekend (4.8).
- Gezien de hoge gewichten van de rotganzen in mei op de Grieën (Terschelling) en in het waddengebied van Sleeswijk-Holstein, zijn de weers- en voedselomstandigheden laat in het voorjaar van 1982 zeer gunstig geweest voor rotganzen (4.8).

LITERATUUR

- Beintema, A.J., E. van der Bilt, B. Helming & T. Thuyls. 1976. Een nieuwe ondersoort van de rotgans, *Branta nigricans*, voor Nederland. *Limosa* 49 (3): 131-134.
- Bilt, E. van der & B. Helming. 1978. De winterecologie van de rotgans *Branta bernicla* op Terschelling. *Limosa* 51 (1/2): 31-40.
- Boudewijn, T. 1982. Onderzoek naar de voedselocologie van de rotgans. Doctoraalverslag Zoöl. Lab. RU Groningen. 89 p.
- Ebbinge, B. 1979. The significance of the Dutch part of the Wadden Sea for *Branta bernicla*. In: M. Smart (ed.), *Proceedings of First Technical Meeting on Western Palearctic Migratory Bird Management*. IWRB, Slimbridge, 77-87.
- Ebbinge, B. 1981. Resultaten van de ganzentellingen in Nederland in het winterhalfjaar 1979-80, rotgans *Branta bernicla*, het voorkomen in het Nederlandse waddengebied. *Watervogels* 6 (3): 136-139.
- Ebbinge, B. 1982. Zijn de rotganzen niet langer welkom in de Terschellingerpolder? *Schylge myn lântse N.R.* 3: 15-23.
- Ebbinge, B., M. Fog & P. Prokosch. 1981. Brent Goose (*Branta bernicla*). In: C.J. Smit & W.J. Wolff (eds.), *Birds of the Wadden Sea*. Stichting Veth tot Steun aan het Waddenonderzoek, Leiden, 28-37.
- Lambeck, R.H.D. 1977. Het voorkomen van rotgans *Branta bernicla* ondersoorten in het Nederlandse Waddengebied tijdens het voorjaar van 1976. *Limosa* 50 (3/4): 92-97.
- Lambeck, R.H.D. 1981. Witbuikrotganzen *Branta bernicla hrota* in het Deltagebied tijdens de winter 1978/79. *Limosa* 54 (2): 47-51.
- Mörzer Bruyns, M.F. & J. Tanis. 1955. De rotganzen, *Branta bernicla* (L.) op Terschelling. *Ardea* 43 (4): 261-271.
- Mörzer Bruyns, M.F. & A. Timmerman. 1968. Over het voorkomen van de rotgans (*Branta bernicla bernicla*) in Nederland. *Limosa* 41 (3/4): 90-106.
- Ogilvie, M.A. 1979. General introduction to *Branta bernicla bernicla* with particular reference to the wintering areas. In M. Swart (ed.), *Proceedings of First Technical Meeting on Western Palearctic Migratory Bird Management*. IWRB, Slimbridge, 10-18.
- Ogilvie, M.A. & A.K.M. StJoseph. 1976. Dark-bellied Brent Geese in Britain and Europe, 1955-76. *Brit.Birds* 69: 422-439.

- Pfeiffer, J.W.G. 1979. Problems with *Branta bernicla bernicla* in the Netherlands. In: M.Smart (ed.), Proceedings of First Technical Meeting on Western Palearctic Migratory Bird Management. IWRB, Slimbridge, 126-132.
- Postma, P. 1977-1982. Jaarlijkse rapporten over het rotgansbezoek aan Texel en de genomen maatregelen ter voorkoming van rotganzeschade. SBB-stencils.
- Prokosch, P. (1981). Bestand, Jahresrhythmus und traditionelle Nahrungsplatzbindung der Ringelgans (*Branta bernicla*) im nordfriesischen Wattenmeer; doctoraalscriptie, Universität Kiel. 184 p.
- StJoseph, A.K.M. 1979. Seasonal distribution and movements of *Branta bernicla bernicla* in Western Europe. In: M. Smart (ed.), Proceedings of First Technical Meeting on Western Palearctic Migratory Bird Management. IWRB, Slimbridge, 45-59.
- StJoseph, A.K.M. (in druk). A review of the status of *Branta bernicla bernicla*. Proceedings of Second Technical Meeting on Western Palearctic Migratory Bird Management. IWRB, Slimbridge.



Bijlage 1

Hoofdlijnen van het pakket van maatregelen ter oplossing van
de rotganzenproblematiek op

Terschelling
betreffende
het voorjaar 1982

I. Inleiding

Op 4 december 1981 is in gezamenlijk overleg tussen de Directie Fauna-beheer, het Staatsbosbeheer, de wildschadecommissie voor de provincie Friesland, de Hoofdingenieur-Directeur voor Landinrichting, Grond- en Bosbeheer voor de provincie Friesland, de georganiseerde landbouw en de wildebeheerseenheid Terschelling ter tegemoetkoming aan de wens van de landbouwers in de Terschellingerpolder van 17 februari 1981, die de afgelopen jaren in toenemende mate zijn geconfronteerd met overlast en schade, aangericht door rotganzen, in beginsel besloten een pakket van maatregelen voor het voorjaar 1982 vast te stellen en uit te voeren. Deze maatregelen moeten worden gezien als een samenhangend geheel en korte termijn oplossing voor de onstane problemen.

Op 16 februari 1982 is gekomen tot een nadere uitwerking van het pakket van maatregelen.

Het pakket van maatregelen, dat bij wijze van experiment wordt uitgevoerd, dient voortdurend op constructieve en kritische wijze te worden geëvalueerd, opdat de ervaringen gebruikt kunnen worden voor het langere termijn ganzenbeleid.

II. Het pakket van maatregelen

a. Het scheppen van méér alternatieve fourageermogelijkheden voor de
rotganzen

Hiervoor wordt door het Staatsbosbeheer een groter deel van de Boschplaat gereserveerd dan voorheen. Het met vee beweidde gebied van de Groede wordt van 250 ha. vergroot tot ongeveer 300 ha.

Afhankelijk van de situatie met betrekking tot zaken als het weer, de grasgroei en het aantal op Terschelling aanwezige rotganzen zal

in gezamenlijk overleg worden gezien of vergroting van het beweide gebied c.q. nadere beheersmaatregelen nodig is.

b. Het verjagen van rotganzen uit de Terschellinger Polder

Primaire verjagingsmiddelen zijn bijvoorbeeld lichtkogels, vuurpijlen en signaalpistolen. Zij kunnen daartoe per buurtschap door door de hierna te noemen adviesgroep aan te wijzen personen uit de kringen van de grondgebruikers bij een in te stellen bewaarplaats worden afgehaald en vervolgens toegepast.

Zodra de primaire verjagingsmiddelen onvoldoende soelaas bieden, hetgeen gezien de noodzaak van een voortdurende afwisseling van toe te passen middelen als zodanig te verwachten valt, zullen door tussentkomst van de wildschadecommissie voor de provincie Friesland afschotvergunningen ex artikel 53 van de Jachtwet worden aangevraagd bij de Minister van Landbouw en Visserij.

Deze aanvragen zullen met voorrang worden behandeld. Aan de vergunningen zullen de nodige voorschriften worden verbonden.

Hoofdpijnen hierbij zijn dat het verjagingsafschot via een roulatiesysteem wordt uitgevoerd en dat ten hoogste twee jachtaktehouders per keer in de Terschellinger Polder optreden. Tevens kunnen specifieke verzoeken van grondgebruikers voor verjaging aan de in te richten centrale meldingspost worden gericht.

c. De instelling van een adviesgroep

Deze adviesgroep heeft algemeen gesproken tot taak de uitvoering van het pakket van maatregelen te begeleiden.

Dit houdt in dat telkens wordt nagegaan in hoeverre de onderscheiden maatregelen effect sorteren en of bijstelling behoeven.

Voorts dient deze groep de nodige contacten met de betrokkenen en de bevolking te onderhouden en gegevens, zoals bij de centrale meldingspost binnengekomen verzoeken, gebruikte verjagingsmiddelen en klachten te verzamelen en te registreren. Ook met het Rijksinstituut voor Natuurbeheer zal ter zake van te verrichten onderzoek informatie uitgewisseld dienen te worden.

Na afloop van het experiment zal de adviesgroep rapporteren aan de overlegpartners van 4 december 1981 en 16 februari 1982.

De samenstelling van de adviesgroep (vijf leden) is zodanig gekozen dat daarin vertegenwoordigers van de wildbeheerseenheid Terschelling,

waarin de georganiseerde landbouw en de jagers zijn verenigd, van het Staatsbosbeheer en de Directie Faunabeheer zitting hebben.

d. Onderzoek

Teneinde het effect van het pakket van maatregelen ook wetenschappelijk te meten, acht het Rijksinstituut voor Natuurbeheer het wenselijk de verschillende activiteiten waar te nemen, te registreren en te evalueren. De overlegpartners onderschrijven deze wenselijkheid. Nagegaan wordt binnen het RIN in hoeverre voor dergelijk onderzoek ruimte gevonden kan worden.

Duidelijk is dat afschot bij wijze van verjaging geen invloed heeft op de totale rotganzenpopulatie.

e. Financiële aspecten

De beschikking van de Minister van Landbouw en Visserij van 10 oktober 1978 (Stort 200) waarin de regeling omtrent de verlening van tegemoetkomingen in door wild aangerichte schade aan de landbouw is uitgewerkt, blijft onverkort van kracht.

Ter ondersteuning van het experiment zal van Jachtfondswege een voorschot van f 5000,-- worden verstrekt ter zake van bepaalde te gebruiken primaire verjagingsmiddelen. Nader beraad zal plaatsvinden omtrent de reikwijdte van deze ondersteuning. Uitgangspunt is dat administratieve kosten niet financieel zullen worden vergoed.

III. Verdere procedure

Ter zake van de betreffende onderdelen van het pakket van maatregelen zal door de adviesgroep, alvorens de uitvoering wordt aangevangen, overleg worden gepleegd met de politie, de gemeente, het Ministerie van Defensie en Rijkswaterstaat.

De adviesgroep zal een schrijven richten aan de landbouwers in de Terschellinger Polder met een uiteenzetting van het pakket van maatregelen en het verzoek om desgewenst per omgaande een mening hieromtrent kenbaar te maken.

Na afloop van het experiment zal een zorgvuldige evaluatie plaatsvinden.

IV. Achtergrondinformatie en details

Voor meer achtergrondinformatie en details wordt verwezen naar de Inventarisatienota van de Wildbeheerseenheid Terschelling van februari 1982, de Inleiding, gehouden door de voorzitter van de Wildbeheerseen-

heid Terschelling, de heer J.M. Smit, op 16 februari 1982 en het verslag van het op dezelfde datum gehouden overleg inzake de uitwerking van het pakket van maatregelen.

Zoetermeer, 23 februari 1982

Bijlage 2. Acties om rotganzenschade op Texel te voorkomen van
1976-77 t/m 1981-82

door P. Postma

Inhoud

- 1) Inleiding
- 2) Overzicht aantallen rotganzen en getroffen maatregelen ter voorkoming van schade
- 3) Verjagingsacties in april 1980 bij J. Rutten (polder de Eendracht)
- 4) Verjagingsactie op 28 november 1981 in het Wagiot
- 5) Verjagingsacties in de Witte Hoek 1976-77 t/m 1981-82
- 6) Verjagingsacties in het Wagiot 1976-77 t/m 1981-82

1) Inleiding

In dit verslag wordt onder 2) vermeld: het grootste aantal ganzen in de herfst en in het voorjaar op Texel waargenomen, het aantal ha land dat onder de palen en draden heeft gestaan en hoeveel ganzen er per seizoen zijn afgeschoten. Verder staan in dit verslag twee samenvattingen van afschotacties waarvan er één niet in deze gebieden heeft plaatsgevonden.

Tenslotte wordt onder 5) en 6) in grote lijnen beschreven wat er in de periode van september 1976 tot mei 1982 aan verjaging en afschot van rotganzen op twee plaatsen van Texel heeft plaatsgevonden.

De twee gebieden, genaamd Witte Hoek, groot ca. 45 ha en Wagiot ca. 110 ha, zijn op een kaart aangegeven (fig. 1).

2) Overzicht aantallen rotganzen en getroffen maatregelen ter voorkoming van schade door rotganzen

| Seizoen | Aantal rotganzen op Texel: | | Maatregelen ter voorkoming van schade: | |
|---------|----------------------------|-------------------|--|-------------------------------|
| | herfstmaximum: | voorjaarsmaximum: | oppervlakte grasland onder de draden: | aantal afgeschoten rotganzen: |
| 1976-77 | 2790 | 7200 | 100 ha | 0 |
| 1977-78 | 4100 | 6555 | 320 ha | 0 |
| 1978-79 | 8220 | 7275 | 294 ha | 0 |
| 1979-80 | 8200 | 8350 | 400 ha | 10 |
| 1980-81 | 9000 | 8100 | 260 ha | 9 |
| 1981-82 | 6300 | 5200 | 130 ha | 12 |

3) Verjagingsacties in april 1980 bij J. Rutten

In de periode van 1 april tot 30 april ondervindt de hr. J. Rutten veel last van rotganzen die op zijn land verblijven. Op dat moment staat er + 25 ha land onder de palen en draden. Op een gedeelte van deze percelen staan ook nog hoge, dwars- en kruisdraden. Rutten vraagt of het niet mogelijk is enige ganzen af te schieten. Omdat het bedrijf van Rutten tegen Zeeburg grenst is hier grote voorzichtigheid geboden. Door verjaging van de ganzen bij Rutten zijn ze erg schuw geworden. De ganzen vallen nu ook tussen de draden mede doordat de maand april zich onderscheidt door veel wind en stormwaarschuwingen en een lage temperatuur. Op 19 april wordt uit een groep van 700 ganzen die onder de draden lopen 1 gans geschoten. Na enkele uren lopen er weer ganzen. Enkele andere pogingen mislukken.

Op 24 april 's avonds om 18.30 uur bij windkracht 6 en een temperatuur van 5°C lopen er 300 ganzen onder de draden. Om dichtbij de ganzen te komen moet ik + 60 meter achter een schotwal van een sloot kruipen. Binnen schotbereik kom ik omhoog. De ganzen vliegen in paniek omhoog; enkele vliegen tegen de draden. Ik los een schot in de rand van de groep. Op dat zelfde moment zakken de ganzen iets terug vanwege de harde wind en de paniek. Het resultaat is 8 ganzen: 4 dode en 4 aangeschoten. Op 25 april worden de vier dode ganzen tussen de draden opgehangen. Tijdens het schieten bij Rutten grazen de andere ganzen op Zeeburg normaal door; vanwege de harde wind hebben ze niets gemerkt. Na 25 april worden op enkele andere percelen van Rutten nog kleine groepjes ganzen verjaagd. De wind is eindelijk gaan liggen, maar het

blijft koud. De ganzen concentreren zich nu meer op Zeeburg en de Schorren.

4) Verjagingsactie op 28 november 1981 in het Wagiot

Om 7.30 uur arriveer ik in het Wagiot. Na enkele dagen de ganzen geobserveerd te hebben ga ik naar de plaats waar ze steeds invallen.

Gezeten in de kant van een sloot en met mijn rug tegen een dwarshek wacht ik de ganzen op. De temperatuur is 5°C.

Omstreeks 8.00 uur komen de eerste groepjes ganzen vanuit de richting 'de Bol' een natuurreservaat in de omgeving van dit gebied waar de ganzen mogen verblijven en vanaf het wad. Er vliegen 40 ganzen over het Wagiot, maar ze gaan weer terug. Enkele minuten later komt de tweede groep, deze komt recht op me af op een hoogte van ongeveer 30 meter. Als de groep recht boven me is, schiet ik een gans uit de rand van de groep. De rest van de groep vliegt in paniek weg. Ook een andere groep die op weg is naar deze plek draait om. Tien minuten na dit gebeuren komen er weer ganzen naar binnen. Uit de eerste groep van 60 schiet ik nog een gans. Deze groep valt in kleinere groepjes uiteen. De ganzen blijven echter terugkomen. Ik krijg nog volop gelegenheid om meer ganzen te schieten. Dit lijkt me met al die kleine groepjes weinig zinvol.

Na eerst de twee dode ganzen, die vlakbij me lagen, opgepakt te hebben, ga ik weer in de slootkant zitten. Na 15 minuten komen er weer ganzen; deze gaan op 70 meter van de plaats waar ik mij bevind zitten.

Na 45 minuten is het aantal gegroeid tot 400 ganzen. Er komen nu geen ganzen meer bij. Ik besluit nog een poging te wagen. Door de sloot kruip ik zo dicht mogelijk naar de ganzen toe. Binnen schotbereik ga ik staan. De ganzen vliegen in paniek omhoog. Uit de rand van de groep schiet ik een gans. De gehele dag is er op dit perceel geen gans meer geweest.

Twee dagen na het afschieten van drie ganzen lopen er 60 op het bovengenoemde perceel.

5) Witte Hoek

September 1976/mei 1977

Met de hr. van Beek wordt afgesproken dat hij de ganzen dit voorjaar niet zal verjagen en dat de schade, die door de ganzen wordt veroorzaakt, vergoed zal worden. Dit in verband met het feit, dat de hoeve Zeeburg die voor de opvang van de rotganzen is aangekocht, nog niet gereed is. Dezelfde afspraak wordt gemaakt met de hr. J. Rutten die naast Zeeburg

een boerderij heeft.

De eerste ganzen (240 stuks) landen op 10 oktober op het land van de heer van Beek. Tot 1 januari vallen hier onregelmatig ganzen in. Vanaf 3 januari tot 21 mei zitten hier dagelijks ganzen. Op 12 april zijn het er 2000.

Dit seizoen zijn er in de Witte Hoek geen draden geplaatst.

September 1977/mei 1978

Begin november worden er draden bij van Beek geplaatst.

Op 8 februari vallen tijdens winterse omstandigheden enkele honderden ganzen tussen de draden. Hier worden gekleurde linten gespannen, daarna komen geen ganzen meer.

In de Witte Hoek staan dit seizoen ongeveer 28 ha onder de draden.

September 1978/mei 1979

Op 29 november worden de eerste 200 ganzen bij van Beek verjaagd.

Op 1 december worden er palen en draad gezet op twee percelen. Op 12 januari komt een derde perceel bij van Beek onder de draden. Hier zaten een tiental ganzen.

Op 18 januari vallen 600 ganzen tijdens extreme weersomstandigheden (sneeuw, ijzel en harde wind) tussen de draden die door de ijzel geknapt zijn. De ganzen zijn tot op 25 meter te benaderen. Hier worden ook enkele door uitputting gestorven ganzen gevonden. De verjaging is al een week gestopt. Het invallen van kleine groepjes ganzen duurt tot 23 januari. Tijdens een dooiperiode spuit van Beek gier over het land. Er valt opnieuw sneeuw.

De in de buurt liggende polder Wassenaar wordt door het Staatsbosbeheer sneeuwvrij gemaakt om de ganzen op te vangen. Vanwege de harde wind lukt dit maar kort.

In februari worden de draden bij van Beek, die door de ijzel zijn geknapt of opgerekt, vervangen. Dit moet later nog een keer gebeuren. Na februari komen er geen ganzen meer. In de Witte Hoek staan dit seizoen ongeveer 22 ha onder de draden.

September 1979/mei 1980

Op 5 november landen de eerste 200 ganzen bij van Beek. Ze worden verjaagd door middel van gewerschoten. Op 6 november worden 200 ganzen verjaagd. De ganzen komen op 25 november weer terug (350 exemplaren).

Aantal ganzen bij van Beek (3 à 4 maal per dag verjaagd)

| | |
|-----------------|------------------|
| 4 december 600 | 10 december 1500 |
| 6 december 1100 | 15 december 750 |
| | 22 december 600 |

Op 24 december worden op verzoek van van Beek draden gespannen.

Bij windkracht 7 op 28 maart vallen er 200 tussen de draden.
Drie dagen later herhaalt zich dit met 100 ganzen. Na deze datum komen geen ganzen meer bij van Beek. Op de Witte Hoek staan dit seizoen weer ongeveer 22 ha onder de draden.

September 1980/mei 1981

De eerste 25 ganzen landen op 8 november bij Saal op nieuw ingezaaid grasland. Ze worden door middel van het geweer vaak 3 à 4 maal per dag verjaagd.

Aantal ganzen bij van Beek

| | | | |
|-------------|-----|-------------|-----|
| 8 december | 120 | 18 december | 30 |
| 16 december | 40 | 22 december | 400 |
| | | 23 december | 400 |

24-12 400 ganzen verjaagd met behulp van lichtkogels en knalpatronen.
27-12 200 ganzen na knalpatronen verjaagd.
30-12 200 ganzen na lichtkogel verjaagd.
05-01 150 ganzen verjaagd, 's avonds sneeuw.
07-01 Bij van Beek worden palen en draad gezet.
10-01 100 ganzen even tussen de palen en draad bij van Beek.
29-01 Uit een groep van 250 ganzen, die bij van Beek tussen de draden liepen, wordt 1 gans geschoten. Dit om gewenning van de ganzen aan de draden te voorkomen. Stark heeft onregelmatig bezoek van groepen ganzen variërend van 30 tot 300 exemplaren.
02-02 Bij Stark 200.
07-02 Bij Stark 300.
20-02 Bij Stark 300, sneeuw.
23-02 Bij van Beek lopen 1500 rotganzen tussen de draden. Hier komt nog wat groens boven de sneeuw uit.

Na 23 februari komen er geen ganzen meer in de Witte Hoek. Dit seizoen stonden hier ongeveer 30 ha onder draden.

September 1981/mei 1982

04-11 De eerste 7 ganzen bij van Beek verjaagd.
05-11 Uit een groep van 30 ganzen, die op een graszaadperceel van Saal liepen, wordt 1 gans geschoten. Tevens wordt een nieuw model knalapparaat gezet van \pm 9 m lengte. Het is een soort antenne waar langs een schijf naar boven wordt geschoten. Dit werkte bij harde wind niet.
14-11 5 ganzen bij van Beek. Hier wordt een geluidskastje gezet waar

- hoge tonen uitkwamen en die na korte tijd door de ganzen als hinderlijk moesten worden ervaren.
- 23-11 20 ganzen bij Stark verjaagd.
- 25-11 40 ganzen bij van Beek. Stark vraagt om draden. Op het perceel van Stark kunnen de palen niet uitgereden worden vanwege de nattigheid.
- 29-11 60 ganzen bij van Beek met lichtkogels verjaagd. Bij Stark staat een knalapparaat in het land dat niet werkt en een vogelverschrikker.
- 30-11 800 ganzen bij van Beek verjaagd.
- 08-12 200 ganzen bij van Beek. Het geluidskastje wordt weggehaald, omdat het geen effect heeft.
- 09-12 20 bij Stark.
- 14-12 20 ganzen bij Stark verjaagd. Hier wordt een knalapparaat gebracht. Er ligt sneeuw.
- 15-12 De polder Wassenaar wordt sneeuwvrij gemaakt voor de ganzen.
- 16-12 's Morgens -11°C . Het loonbedrijf Wuis rijdt palen uit op het graszaadperceel van Stark. Na het sneeuwvrij maken van polder Wassenaar fourageren hier 450 ganzen.
- 22-12 200 ganzen bij Saal. Het knalapparaat wordt verplaatst.
- 24-12 Bij Stark worden op het graszaadperceel draden gespannen.
- 31-12 20 ganzen bij Stark tussen de draden. Op dit perceel strekt gras boven de sneeuw uit.
- 05-01 300 ganzen afwisselend bij Stark en van Beek.
- 08-01 Als op 05-01.
- 12-01 400 ganzen bij Stark onder de draden en op een ander perceel van deze boer.
- 14-01 Ganzen bij Stark, Saal en van Beek.
- 15-01 Stark belt; hij is boos. Er wordt een knalapparaat gebracht, dat werkt.
- 17-01 200 ganzen verjaagd op zondag bij Stark na telefoontje.
- 18-01 Uit een groep van 100 ganzen die bij Stark onder de draden lopen 2 ganzen geschoten. Ganzen vliegen na het eerste schot op en gaan 100 meter verder weer zitten. Dit heeft geen zin.
- 20-01 200 bij van Beek verjaagd. Op 22 januari worden er 100 en 20 bij Stark verjaagd.
- 24/28
-01 Iedere morgen en avond heb ik de ganzen bij van Beek opgewacht en ervoor gezorgd, dat ze niet invielen, door gebruik te maken van het geweer en van lichtkogels.

- 08-02 50 ganzen fourageren een moment bij van Beek.
Ganzen bij van Beek 16-02: 20 20-02: 800 22-02: 800
25-02 200 ganzen bij Saal.
26-02 Palen en draad worden bij Stark opgeruimd. Dit perceel kan volgens de schadecommissie beter opnieuw worden ingezaaid met een ander gewas.
06-03 Voor het eerst weer 400 ganzen bij van Beek verjaagd (2 maal per dag).

Aantal ganzen bij van Beek verjaagd met geweer en lichtpatronen naar polder Wassenaar

| | | | | | |
|----------|-----|----------|-----|----------|-----|
| 9 maart | 150 | 12 maart | 300 | 15 maart | 400 |
| 10 maart | 400 | 13 maart | 250 | 22 maart | 50 |

- 23-03 80 ganzen 6x verjaagd. Van Beek vraagt of het nog nodig is om palen te zetten.
11-04 800 ganzen op 1e paasdag bij van Beek verjaagd, windkracht 6, hagel en sneeuwbuien.
13-04 200 bij van Beek verjaagd.
23-04 800 + 15 minuten bij van Beek.
24-04 500 bij van Beek naar polder Wassenaar verjaagd.
01-05 700 bij van Beek (windkracht 7 met regen).
02-05 150 bij van Beek.

Na deze datum geen ganzen meer in de Witte Hoek. Voor het eerst na vijf jaar hebben bij van Beek geen draden gestaan.

In dit seizoen stonden in de Witte Hoek ongeveer 4 ha onder draden.

6) Wagiot

September 1976/mei 1977

Vanaf 1 november tot begin januari waren er regelmatig ganzen in het Wagiot. Op de volgende teldagen worden ganzen gezien: 1 november (40), 8 november (140), 22 november (100), 8 december (175) en 3 januari (220). Verdere gegevens uit deze periode ontbreken. Aangenomen kan worden dat er in bovengenoemde periode regelmatig bezoek was van ganzen. Tijdens de wintermaanden worden de ganzen er af en toe gezien. In maart worden de ganzen er weer meer waargenomen. De aantallen schommelen dan tussen de 250 tot 1000 ganzen. Na eind maart zijn er geen ganzen meer. Er hebben geen draden gestaan.

September 1977/mei 1978

Op 3 december worden er bij Boogerd 330 ganzen verjaagd. Op een perceel in de omgeving van het Wagiot, waar de ganzen regelmatig invielen, zijn enkele dode meeuwen opgehangen die met carboleum zijn geverfd. Vier dagen na het ophangen strijken er weer een paar ganzen neer zij het slechts voor korte tijd. Daarna niet meer. Bij Smit worden hoge palen en draden gespannen als proef. Door verjaging in het Wagiot met gewerschoten vliegen de ganzen door naar een andere plaats namelijk het Lage veld/Dijkmanshuizen. Met de heer Zuidewind, die bij Dijkmanshuizen een boerderij pacht van Natuurmonumenten, wordt afgesproken dat hij tegen vergoeding van de schade de ganzen op een perceel niet zal verjagen. Door verstoring in het Wagiot komen daar nog maar een enkele keer ganzen. In het Wagiot hebben dit seizoen wel draden gestaan, maar de oppervlakte is niet precies bekend.

September 1978/mei 1979

Op 12 december worden de 400 ganzen bij Bas verjaagd met gewerschoten. Met de heer Zuidewind afgesproken dat hij een perceel voor de ganzen vrij houdt. Bij Bas en Boogerd worden in deze periode palen gezet.

09-01 70 ganzen bij Boogerd waar geen palen en draden staan.

15-01 800 bij Boogerd verjaagd.

07-02 250 bij Smit verjaagd en bij Roeper.

Begin maart worden 80 ganzen bij Smit verjaagd. In april vallen de ganzen 's avonds regelmatig in bij Bas als ze vanaf Dijkmanshuizen richting de Schorren vliegen. Dit perceel staat nog niet onder de draden. Door een paar avonden te posten komen ze na 10 april hier niet meer terug. In het Wagiot staat dit seizoen ongeveer 20 ha onder draden.

September 1979/mei 1980

De eerste 12 ganzen worden op 5 november bij Boogerd verjaagd.

14-11 500 ganzen bij Smit.

19-11 700 bij Boogerd. Hier worden draden gespannen.

27-11 300 bij Smit. Hij wil geen ganzen en geen draden.

30-11 400 bij Smit verjaagd.

13-12 Voor het eerst weer ganzen bij Smit verjaagd. Brans wil draden of dode ganzen.

14-12 Bij Brans enkele dode ganzen opgehangen, deze waren dood gevonden in de winter.

24-12 1 gans bij Smit.

- 02-01 70 bij Smit.
08-01 500 hebben hier een moment gezeten.
25-01 Roeper belt. Hij zegt, dat hij last heeft van honderden ganzen.
28-01 150 bij Smit.
07-02 50 ganzen bij Boogerd tussen de draden. IJzel.
18-02 20 bij Bas verjaagd.
20-02 50 bij Smit verjaagd.
22-02 Bij Bas worden draden gezet.
04-03 10 ganzen bij Smit.
15/16
-03 500 bij Smit. De ganzen zijn door het verjagen erg schuw geworden.
en vliegen al weg als ik met de auto het Wagiot binnenrijd.
17-03 Smit wil dode ganzen op het land zien.
22-03 500 bij Roeper.
26-03 Van Liere wil draden. Na deze datum komen er geen ganzen meer.
Dit jaar is er weer een afspraak gemaakt met de heer Zuidewind.
Op Wagiot staan ongeveer 30 ha onder de draden.

September 1980/mei 1981
Op 31 oktober worden 250 ganzen bij Smit verjaagd.
14-11 200 bij Boogerd tussen de Smienten.
17/18
-11 300 bij Boogerd.
20-11 Boogerd vraagt om maatregelen omdat de koeien nog in het land
lopen. De ganzen vallen tussen de koeien. De ganzen worden met
het geweer verjaagd.
21-11 800 bij Boogerd.
24-11 Verjaging in het Wagiot gestart met lichtkogels en knalpatronen.
26-11 25 bij Boogerd.
28-11 600 bij Smit.
11-12 800 bij Boogerd.
16-12 10 bij Smit.
24-12 150 met lichtkogels bij Boogerd verjaagd.
05-01 200 bij Boogerd.
08-01 Op twee percelen bij Boogerd worden draden gespannen.
14-01 250 ganzen bij Bas.
05-02 50 ganzen bij Bas.
09-02 150 ganzen bij Bas.
25-02 500 ganzen bij Smit.

- 27-02 Bij Boogerd wordt nog een perceel onder de draden gezet.
28-02 Bij Bas worden draden gezet.
02/03
03 200 bij Smit.
05-03 400 bij Smit.
14-03 150 bij Brans.
21-03 200 afwisselend bij Brans, Smit en op een perceel van Boogerd waar geen draden staan.
23-03 Uit een groep van 800 ganzen bij Brans 2 geschoten.
25-03 Bij Brans op een perceel naast het perceel waar 2 ganzen geschoten zijn 300 ganzen verjaagd. Na deze datum geen ganzen meer.
Op de data waar de aantallen worden vermeld, werd vaak 2 à 3 maal per dag verjaagd. Ook dit jaar was er weer afspraak met de heer Zuidewind. Dit seizoen stonden er ongeveer 18 ha in het Wagiot onder draden.

September 1981/mei 1982

- 18-10 5 ganzen bij Boogerd.
23-10 Boogerd belt, 200 ganzen lopen tussen de koeien, knalapparaat gebracht. Deze wordt alleen gebruikt als de ganzen er zitten.
11-11 40 ganzen bij Boogerd.
19-11 Boogerd belt, ander knalapparaat gebracht en één perceel komt onder de draden.
23/26
-11 Ganzen bij Boogerd terug op ander perceel; d.m.v. schieten en lichtkogels worden de ganzen schuw. Bij het binnenrijden van dit gebied met de auto vliegen de ganzen al weg. Afspraak met de heer Zuidewind gemaakt.
27-11 Ondanks verjaging 3x per dag, groeit het aantal ganzen tot 500. Op dit perceel staat water vanwege de vele regen deze maand.
28-11 Bij Boogerd 3 ganzen geschoten zie bijlage XIII.
29-11 Bij Boogerd hangen 3 dode ganzen aan palen.
30-11 60 ganzen bij Boogerd.
03-12 60 ganzen bij Boogerd. Brans belt, heeft ook ganzen.
04-12 500 ganzen bij Boogerd op perceel waar geen draden staan.
05/12
-12 Nieuw knalapparaat geplaatst, lange spriet 9 m hoog.
12-12 Boogerd 25 ganzen op de sneeuw.
Van 12 december tot 6 januari geen ganzen.
06-01 Boogerd 2e perceel wordt onder de draden gezet.
06/13
-01 Geen ganzen.

- 02-02 1100 ganzen bij Bas verjaagd.
- 02/13
-02 Groepen van 20/50 ganzen onregelmatig bij Bas.
- 15-02 800 bij Bas met lichtkogels verjaagd. Smit wil z'n gehele bedrijf onder de draden hebben. Er wordt le perceel geplaatst.
- 23-02 700 bij Bas.
- 01/15
-03 Groepen van 25/100 ganzen, afwisselend bij Bas en Smit.
- 29/30
-03 80 bij Boogerd op perceel waar geen draden staan.
- 01-04 Smit wil nog een perceel onder de draden.
- 05-04 Bij Boogerd de lange spriet verplaatst naar een ander perceel, waar geen draden staan.
- 14-04 Bij Bas worden palen en draad gezet.
- 21-04 20 ganzen bij Wuis. Hij vraagt om draden. Hier heb ik een knal-apparaat gezet.
- 23-04 8 ganzen bij Wuis. Deze belt weer.
- 25-04 Wuis belt weer wegens 15 ganzen. Ik heb geadviseerd plastic zakken of een oude auto of wagen in het land te zetten. Hierna geen ganzen meer.
- 27-04 Vlaming vraagt om draden. Hier zitten 50 ganzen. Dit perceel heeft de gehele winter voor meer dan een kwart onder water gestaan. Lange spriet van Boogerd hier naar toe gebracht. Daarna geen ganzen meer.
- 03-05 Brans 200 ganzen. Uit deze groep 1 slechte gans geschoten.
- 04-05 Bij Brans op een ander perceel naast gelegen bovengenoemd 25 ganzen. Hier lange spriet gezet.
- 11-05 Brans iedere dag 8 ganzen, geadviseerd ze weg te jagen. Dit groepje blijft tot half mei in het Wagiot rondzwermen. Er werd op de genoemde data 2 à 3 maal per dag verjaagd.
- In het Wagiot stond ongeveer 25 ha onder de draden.

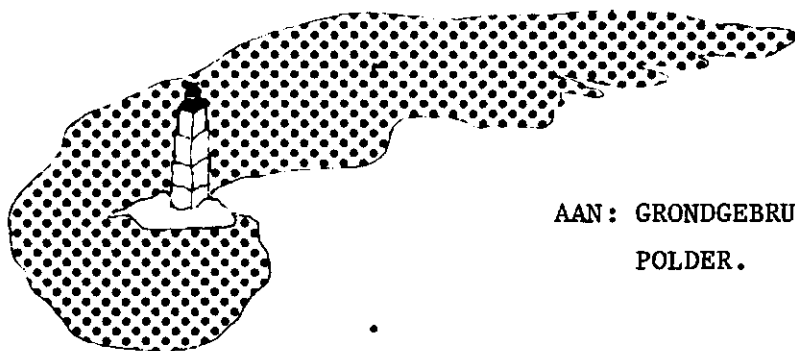
Juni 1982

P. Postma

Staatsbosbeheer Texel

WILDBEHEEREENHEID TERSCHELLING

Bijlage 3a



AAN: GRONDGEBRUIKERS TERSCHELLINGER
POLDER.

aangesloten bij de vereniging wildbeheereenheden waddengebied

secr. terschelling: C.A. ROLFF, EUROPALAAN 30, 8881 EK WEST-TERSCHELLING. (05620) 2027.

uw ref:

uw brief van:

ons kenmerk:

datum:

onderwerp:

Deze bijlage is een ingekorte versie van het verjaagplan van 15 maart 1982, dat is opgesteld door drs. J.M. Smit.

HET VERJAAGPLAN VOOR DE ROTGANZEN

Nadat al een aantal jaren geprobeerd is de rotganzen met 'goedaardige' middelen uit de polder te verjagen zonder afdoende succes zal dit voorjaar een proef worden genomen met uitgebreider en zwaarder materieel.

De kans van slagen, dat wil zeggen, de kans om de rotganzen naar de Bosplaat (Groede) te verjagen zal een goed samenspel vergen tussen grondgebruikers en medewerkers.

Het is niemands bedoeling de ganzen extreem naar het leven te staan.

Het enige dat wij willen is met zo weinig mogelijk schade aan de ganzenpopulatie een zo groot mogelijk verjaag-effect te bereiken.

In het algemeen is het zo, dat de grootste concentraties ganzen in een strook van ongeveer 500 meter langs de dijk voorkomen in de Strieper polder. Opzet van het verjaagplan is, de ganzen zodanig te verstoren, dat zij de wijk nemen naar de gebieden waar ze bij het fourageren minder gestoord worden (Groede). Zij moeten daarom 'op de wieken' gehouden worden en de meest effectieve tijd is die van 2,5 uur vóór hoogwater tot 3 uur daarna, omdat ze dan geen uitwijkmogelijkheid hebben naar het wad.

De rol van de boeren.

Voor een belangrijk deel zal het succes van het verjaagplan afhangen van de medewerking van de boeren zèlf.

De middelen waarmee de boeren uitgerust worden zijn: vuurpijlen, rotjes, schriklint, hier en daar een knalapparaat en lichtkogelpistolen.

Voor de lichtkogelpistolen zijn negen boeren aangezocht om deze vuurwapens in huis te hebben, per buurtschap één. Hiervoor was één machtiging per boer nodig, aangevraagd op het gemeentehuis. Uitsluitend de boer met een machtiging mag gebruikmaken van een lichtkogelpistool. Als andere grondgebruikers verlangen, dat er met een pistool verjaagd wordt, mag alleen de machtiginghouder dat doen. Het is echter geen bezwaar, dat ook andere boeren een machtiging aanvragen. De machtiginghouders zijn verantwoordelijk voor het gebruik en het onderhoud van de pistolen. Zij krijgen daarvoor de benodigde materialen en instructie. De lichtkogels (wit en groen) worden in voorraad gehouden. Deze kogels zijn zeer kostbaar en dienen weloverwogen afgevuurd te worden, daar het aantal beschikbare kogels beperkt is.

*Vóór het gebruik van de kogels MOET de Brandaris gebeld worden om geen reddings-
aktie te ontketenen!*

De overige knalmiddelen mogen vrij gebruikt worden (vuurpijlen, rotjes e.d.). De benodigde hoeveelheden zijn te verkrijgen op een centraal adres. Voor iedere boer wordt daar een lijst bijgehouden met daarop de verstrekte aantallen, die afgehaald zijn. Dit is om de aankoop van de beschikbaar gestelde middelen te verantwoorden. Naast het knalmateriaal kan schriklint geplaatst worden.

Het is de bedoeling, dat de boeren van al deze middelen gebruikmaken om de ganzen te verjagen naar de dijk toe en om te verjagen als er op dat moment geen jager aanwezig is.

De rol van de jager is 'ondergeschikt'. Hij zal het effect van de knalmiddelen ondersteunen door de ganzen levensgevaar in te boezemen voor een knal door nu en dan een enkeling uit de lucht te schieten.

De jagers rijden (met ontheffing) onder de dijk langs van West naar Oost en terug en zullen in principe de strook van 500 meter langs de dijk voor hun rekening nemen. Er is een roulatiesysteem ontworpen, waarbij steeds 2 jagers een dag per week worden ingezet.

De jagers zijn W.A. verzekerd voor een schade tot f. 500.000,= per gebeurtenis. Mochten er ongelukken gebeuren, dan is de grondgebruiker verzekerd van de uitkering.

Het kan natuurlijk zijn, dat door wat voor oorzaak dan ook, niet op tijd door een machtigingshouder of jager ingegrepen kan worden.

Mochten ook vuurpijlen niet afdoende blijken te helpen, dan is het mogelijk extra jagers in te schakelen. Voor alle informatie en inschakeling van extra mankracht is een centraal tel.nr. beschikbaar, waar u eventueel gebruik van kunt maken: U krijgt een aardige juffrouw aan de lijn, die overal van weet en waar u de boodschap aan door kunt geven: 2760.

De pers zal de verschillende ontwikkelingen waarschijnlijk willen volgen. Tot nu toe is de pers ons welgevallig. Een correct optreden tegen deze mensen is een prima manier om het welslagen van het plan te bevorderen en om begrip te kweken voor het waarom van deze actie. Wordt een discussie met wie dan ook onaangenaam, breek die dan af en verwijs voor verder commentaar naar tel. 2760. Ook fotografen dient niets in de weg gelegd te worden: laat heel Nederland zien waarom wij een en ander doen en laat aantonen, dat het verjaagplan weinig dode vogels op zal leveren.

Naast de pers worden ook vertegenwoordigers van het *Rijksinstituut voor Natuurbeheer* verwacht: deze mensen kunnen naar onze mening hun gang gaan en er is overleg tussen het RIN en Uw Wildbeheerbestuur.

Anders wordt het met negatieve aktievoerders. U kunt hen verbieden op Uw land te komen. Willen zij daar geen gehoor aan geven, dan zijn met de *RIJKSPOLITIE* afspraken gemaakt om in ernstige gevallen op te treden. Bel dan 2760 en/of 2280 (politie).

In alle gevallen is het wenselijk bij het doorgeven van agressieve akties de plaats zo duidelijk mogelijk op te geven (naam polderpad of kadasternummer). Laat U echter niet overhalen kwaad te worden, want dat levert prachtige 'negatieve' foto's op!

Hier volgt nog een lijst met de bestuurslieden van de Wildbeheereenheid:

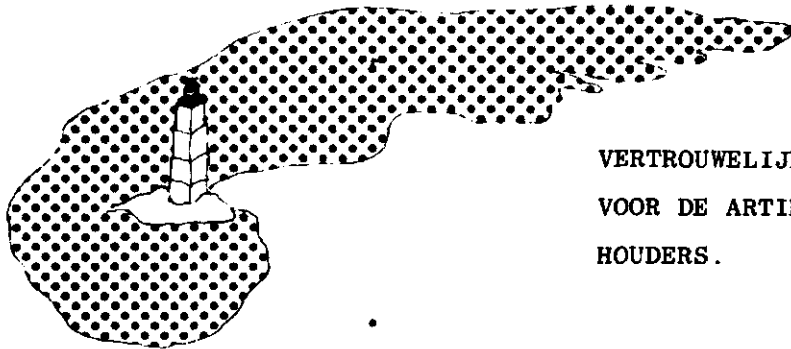
| | | | |
|-------------------------|-------|---------------|-------|
| J.M. Smit, vz, | 2760. | I.C. Rijf, | 3144. |
| C.A. Rolff, secr. | 2027. | A. Buren, | 8713. |
| J. Vis, p. mr, | 8287. | I.K. Kuipers, | 8655. |
| G.C. van Zwol, vice vz, | 8736. | J. Mier, | 8909. |
| P.S. Smit, | 2556. | | |

De heren J.M. Smit, C.A. Rolff en G.C. van Zwol zijn lid van een adviesgroep, waar ook de heren F. Veenstra (faunabeheer) en H. Horn (SBB) lid van zijn onder voorzitterschap van eerstgenoemde. Deze groep zal coördineren tussen de verschillende instanties en overheden.

VOOR ALLE ZAKEN MET BETREKKING TOT DE VERJAGING KUNT U BELLEN: 2760.

WILDBEHEEREENHEID TERSCHELLING

Bijlage 3b



VERTROUWELIJK, ALLEEN BESTEMD
VOOR DE ARTIKEL 53 VERGUNNING-
HOUDERS.

aangesloten bij de vereniging wildbeheereenheden waddengebied

secr. terschelling: C.A. ROLFF, EUROPALAAN 30, WEST-TERSCHELLING.

ref: uw brief van: ons kenmerk:

datum: 1 april 1982

onderwerp: nadere richtlijnen verjaging rotganzen.

Mevrouw, mijne heren,

Wellicht ten overvloede doen wij U nog enige opmerkingen toekomen, waarvan de noodzaak ons duidelijk is gebleken. Doe ons een plezier, verschaf ze niet elders ter inzage!

- * De nadruk *blijft* liggen op de *verjaging* van de rotganzen.
- * Uw aktie is uitsluitend gericht op kering van de landbouwschade, "bemachtigingstaktiek" moet dan ook achterwege gelaten worden.
- * Het schieten van ganzen dient uitsluitend te geschieden indien daarvan een effect voor veel méér ganzen verwacht mag worden. De meest effectieve tijd is van 2,5 uur vóór tot 2,5 uur ná hoogwater.
- * Van een grazend koppel, zojuist zo mogelijk met andere knalmiddelen opgejaagd, hooguit één of twee exemplaren (vrijvliegend van de rest) schieten.
- * Nimmer solitaire ganzen schieten, dit heeft geen enkele zin met betrekking tot de "verjaging".
- * Géén ganzen schieten uit een koppel van minder dan circa 10 stuks.
- * Van een koppel naderende ganzen uitsluitend *vrij vliegende* ganzen schieten. Schiet men twee ganzen in één schot, dan is dat FOUT!
- * Is er een koppel buiten schot verjaagd, wacht dan tot er weer een aantal op een land zijn gestreken; schiet dan vanuit een flink koppel dat bij de al grazende ganzen wil landen één exemplaar. Een keer vóór of achterlangs schieten blijkt in de praktijk langzamerhand afschrikwekkend te werken.
- * Geef nooit toe aan het van anderen wel gehoorde verlangen er zoveel mogelijk te schieten.
- * Berg zo snel mogelijk de geschoten ganzen op in de auto; neem voor het vervoer naar de auto een ondoorzichtige plastic zak mee (fotografen).

- * Besef, dat door een toegeven aan de jachtpassie het verjaagplan gevaar loopt en dat dit door de boeren kwalijk genomen zal worden.
- * Neem de weidelijkheidsregels in acht: U bent op het ogenblik het visitekaartje van jagend Terschelling en Nederland.
 - Wees tolerant tegenover anderen.
 - Geen geladen geweer in de auto.
 - Zeker niet vanuit de auto schieten.
 - Bij het praten met iemand, geweer open, patronen eruit.
 - Niet hoger en verder schieten dan 35 meter met hagel Ø 3mm.
- * Dring er bij de boeren opaan, dat zij ook actief blijven met de knallerij.
- * *Dagelijks graag even de geschoten aantallen doorgeven op nr 2760.*
- * Het is niet toegestaan aantallen geschoten ganzen door te geven aan anderen, ook niet in vertrouwen.
- * Ga niet een onaangename discussie aan met de pers, verwijs ze in dat geval maar door naar 2760. Laat in het algemeen niet teveel los, in ieder geval geen namen van mogelijke informanten.
- * Laat U niet "schietend" fotograferen, ook niet met geschoten ganzen. Bemerkt U op sensatie beluste fotografen, stop dan de ganzen in de plastic zak en verdwijnt naar de auto.
- * Wilt U er rekening mee houden, dat de bejaging van de ene op de andere dag, door wat voor (serieuze) oorzaak dan ook, voor één dag stilgelegd kan worden?
- * De man van het RIN, Johan Thissen, stelt het op prijs, als U een praatje met hem maakt.

Het succes van de verjaging is bij U in goede handen!

Wij wensen U goede uren in het veld
en danken U voor de moeite.

Jan Smit, Coen Rolff.

Bijlage 4. Protocollen van verjagingsacties in de Terschellinger polder
voorjaar 1982

In deze protocollen wordt uitgebreid verslag uitgebracht van verschillende goed waargenomen min of meer karakteristieke verjaagacties.

zaterdag 3 april, hoogwater om 17.56

- 16.15 Aankomst van de jagers in de Stryper polder. Hier foerageren 1140 rotganzen.
(Volgens mededeling van G. Visser zijn hier omstreeks 14.45 uur de eerste rotganzen neergestreken).
Na opgejaagd te zijn vliegt de groep naar het oosten; de jagers schieten ieder een rotgans.
De groep strijkt neer op het wad ten zuidwesten van de Stryper polder.
- 16.25 4 rotganzen, die niet bij de verjaagde groep horen, vliegen vanuit het oosten over de Stryper polder; hiervan wordt 1 exemplaar geschoten.
Een helicopter verstoort de groep rotganzen op het wad ten zuidwesten van de Stryper polder; de groep vliegt naar de hoogwatervluchtplaats Stryp (het kweldertje ten oosten van de Stryper polder).
- 16.35 De jagers geven het wachten op terugkerende rotganzen op.
- 16.40 J. Smit, die de jagers vergezelt, verjaagt m.b.v. een ansiapistool de rotganzen van de hvp Striep; een gedeelte van de rotganzen gaat naar het westen en strijkt neer in polder-west.
De overtijende steltlopers vliegen op; de rosse gruttos vliegen naar het westen. De andere steltlopers strijken weer neer; de scholeksters het eerst, de kanoetstrandlopers cirkelen eerst minutenlang boven de Stryper polder.
- 16.50-17.10 J. Smit verjaagt m.b.v. een ansia pistool de rotganzen, die zijn neergestreken in polder-west. Een groep van 300 vlucht over de Stryper polder naar het oosten. Hieruit worden met 2 patronen 3 exemplaren geschoten. Dit is niet door de waarnemer van het RIN gezien. Op een vraag verklaart een jager dat de rotganzen geen aanstalten maakten om weer neer te strijken in de polder.
- 17.25 J. Smit verjaagt m.b.v. een ansiapistool rotganzen van de hvp Stryp (dit is waarschijnlijk de groep waarop zojuist geschoten is).
De overtijende steltlopers vliegen op en strijken weer neer.
De rotganzen vluchten.

17.45 De jagers gaan verder om de rotganzen in de omgeving Hoorn-Oosterend te zoeken. Einde van de waarnemingen.

Opmerking: De volgende dag waren er tijdens het hoogwater 's morgens geen rosse gruttos op de hvp Stryp (mond. med. A. Hoytema en Johan Smit). Volgens G. Visser hebben de rosse gruttos overnacht op de Richel of op de Noordsvaarder.

Dit is iets wat wel vaker voorkomt. Wellicht zijn de rosse gruttos door de verstoring alleen wat eerder naar het westen gegaan.

Maandag 5 april, hoogwater om 8.17 en 20.38

- 8.15 930 rotganzen in de Stryper polder
Verjaagd door eierzoeker naar hvp Stryp.
- 8.45 95 rotganzen verder oostelijk in polder-midden.
Opzettelijk verjaagd door persoon in landrover.
- 8.50 De groep van de hvp Stryp vliegt t.h.v. de Landerumer kooi.
150 hiervan vliegen naar het oosten; de rest keert terug naar de hvp Stryp. Dat de rotganzen niet neerstrijken bij de Landerumer kooi wordt mogelijk veroorzaakt door de aanwezigheid van meerdere eierzoekers.
- 9.15 1460 rotganzen in polder-oost.
- 10.15 Door waarnemer (voorbijfietsend) het wad opgejaagd.
- 10.20 80 rotganzen op de Grieën.
- 10.30 Ontmoeting met de jagers t.h.v. Hoorn langs de dijk.
- 11.00 700 rotganzen in de Stryper polder op vrijwel dezelfde plaats als om 8.15. Einde van de waarnemingen.
- 17.30 De waarnemer arriveert in de Stryper polder.
780 rotganzen vliegen op; deze groep wordt beschoten (ongericht).
De groep landt op de hvp Stryp.
- 17.50 Kleine groepjes stijgen op en maken aanstalten om in de Stryper polder te landen; zodra ze boven de polder zijn worden ze teruggejaagd door ongerichte schoten.
- 18.10 Het grootste gedeelte van de groep vliegt vrij hoog over de Stryper polder en landt in het westelijke deel hiervan (buiten bereik van de jagers).

- 18.20 De groep wordt opgeschrikt door een voetzoeker.
De jagers verlaten de Stryper polder.
280 rotganzen landen op de hvp Stryp.
De rest landt verder oostelijk in polder-midden.
- 18.40 De ganzen in polder-midden worden opgejaagd door de jagers.
Na het opjagen wordt een ongericht schot afgevuurd.
- 19.00 1600 rotganzen, die in polder-oost zitten, worden door de jagers
verjaagd.
De groep strijkt weer neer in polder-oost.
- 19.15 De rotganzen in polder-oost worden weer verjaagd door de jagers.
Een deel gaat naar het wad; een ander deel strijkt meer naar het
westen in polder-oost neer.
- 19.25 De jagers gaan naar huis.
- 19.30 De rotganzen in polder-oost worden door toeristen het wad opgejaagd.
- 20.00 Geen rotganzen meer in de polder.
Einde van de waarnemingen.

Opmerking: Volgens de jagers is er deze dag niet gericht geschoten, omdat de
rotganzen niet binnen schotsafstand kwamen.

Dinsdag 6 april, hoogwater om 9.14

- 9.00 Geen rotganzen in de Stryper polder.
- 9.45 390 rotganzen landen in de Stryper polder.
Deze groep wordt opgejaagd door de jagers; reeds bij het uitstappen
vloog de groep op.
250 landen op de hvp Stryp.
140 verdwijnen in westelijke richting.
- 10.30-11.30 750 rotganzen op de Grieën.
- 11.30-12.00 Geen rotganzen in de polder.
- 12.00 Rotganzen op het wad ten zuiden van de Stryper polder
Einde van de waarnemingen.
- 18.00-18.30 Geen rotganzen in de Stryper polder.
Gesprek met een jager. Hij vertelt, dat hij uit een groep van 150
rotganzen, die bij Oosterend vlakbij de hoofdweg zat, 's morgens één
gans geschoten heeft. Deze groep heeft de waarnemer waarschijnlijk
over het hoofd gezien.

Woensdag 7 april, hoogwater om 9.56

- 9.15 710 rotganzen in polder-midden.
- 9.30 De groep wordt verjaagd door eierzoekers.
400 landen weer in polder-midden; 310 landen op de hvp Stryp.
- 10.30 De 400 rotganzen in polder-midden worden door eierzoekers verjaagd naar de hvp Stryp.
- 10.40 180 rotganzen komen van de hvp Stryp naar polder-midden.
Deze groep wordt verjaagd door toeristen; 100 verdwijnen naar het oosten en 80 naar Seehaal (een kweldertje t.h.v. polder-midden) en de hvp Stryp.
- 10.55 Een helicopter jaagt alle ganzen van Sehaal en de hvp Stryp op; ze landen allemaal op de hvp Stryp.
- 11.10 Gesprek met de jagers. De jagers vertellen, dat 's morgens 3000-4000 rotganzen in polder-oost zaten. Deze ganzen zijn door hen verjaagd; ze waren tamelijk schuw.
- 11.30 Minstens enkele honderden op de Grieën (slecht zicht).
- 12.30 480 rotganzen in polder-midden.
250 in de Stryper polder; deze groep wordt opgejaagd door eierzoekers en landt op de hvp Stryp.
- 12.45 Einde van de waarnemingen.

Opmerking: J. Bunnik nam waar, dat omstreeks 11.00 uur ruim 2000 rotganzen arriveerden op de Groede. Mogelijk was dit (een gedeelte van?) de groep, die 's morgens door de jagers is opgejaagd.

Vrijdag 16 april, hoogwater om 14.56.

- 10.50 Geen rotganzen op de Grieën. Waarnemer maakt een ronde door de polder van Oost naar West.
- 11.25 16 rotganzen in polder-oost. Deze worden door het toelopen van een jager verjaagd naar het wad. Een groep van 100 rotganzen vliegt van West naar Oost over het wad.
- 11.30 110 rotganzen in polder-west.
- 12.30 150 rotganzen zitten op de hoogwatervluchtplaats Stryp.
Einde van de waarnemingen.

- 16.20 Geen ganzen in polder-west.
- 16.30 600 rotganzen in de Stryper polder. Deze vliegen uit eigen beweging op, en strijken weer neer in de Stryper polder.
- 16.45 Jagers arriveren in auto en stoppen. Eén van hen loopt met open geweer het veld in, terwijl de ander geposteerd blijft bij de dijk. De ganzen vliegen op en gaan buiten schot naar de hvp Stryp.
- 17.10 De eerste rotganzen arriveren weer in de Stryperpolder (de jagers zijn inmiddels verder gereden).
- 17.15 Bijna de hele groep van 16.30 uur zit nu weer in de Stryper polder.
- 17.20 Waarnemer ziet van afstand dat er bij Hoorn + 1000 rotganzen worden verjaagd door middel van schoten.
400 rotganzen strijken neer op Seehaal en de Keeg (kweldertjes t.h.v. polder-midden) en 600 gaan naar het wad t.h.v. polder-oost.
- 17.40 De groep rotganzen van 17.15 uur zit nu weer op de hvp Stryp. Het aantal is opgelopen tot 730 en 40 rotganzen arriveren nog uit het oosten.
- 17.45 De rotganzen gaan in groepen de Stryperpolder in.
- 17.55 Door onbekende oorzaak vliegen de ganzen op. 700 vertrekken naar het oosten, 80 gaan op het wad ten zuiden van de Stryperpolder zitten.
- 18.10 850 rotganzen in polder-midden.
- 18.40 30 ganzen arriveren uit het oosten en strijken hier neer.
- 19.00 Jagers arriveren per auto en stoppen. De rotganzen, die op een afstand van + 150 meter zitten, vliegen hierdoor op en strijken weer neer in de Stryper polder. Einde van de waarnemingen.
- 20.15 Geen ganzen in de Stryper polder.
- 20.45 In polder-west wordt een groep van + 1000 rotganzen door middel van lichtkogels verjaagd.
Einde van de waarnemingen.
Naar zeggen van de jagers is er vandaag één gans geschoten.

Zaterdag 17 april, hoogwater om 16.03

- 14.00 350 rotganzen in de Stryper polder.
- 14.30 De rotganzen in de Stryper polder worden opgeschrikt door de naderende auto van een jager.
- 14.35 De groep landt weer in de Stryper polder. Na opnieuw opgejaagd te zijn vliegt de groep naar het oosten.
- 14.40 50 rotganzen, die van de hvp Stryp komen, dalen boven de Stryper polder. De jager schiet een gans.
- 15.15 300 rotganzen in polder-west. Na opjaging m.b.v. een ansiapistool landt deze groep op het water ten zuidwesten van de Stryper polder.
- 15.30 940 rotganzen, die van de hvp Stryp en van het water ten zuidwesten van de Stryper polder komen, landen in de Stryper polder.
- 16.00 De groep in de Stryper polder wordt verjaagd door een naderende auto en door een vuurpijl. De rotganzen landen op de hvp Stryp.
- 16.15 Groepen ganzen gaan van de hvp Stryp naar polder-west.
- 16.20 De rotganzen, die nog op de hvp Stryp zitten, vliegen op door een overvliegende blauwe kiekendief. Deze groep landt in polder-midden.
- 16.35 De ganzen in polder-west worden verjaagd. Een groep van 120 cirkelt boven de Stryper polder. Een jager schiet op de ganzen; de afstand is meer dan 50 m en er wordt geen gans getroffen. De groep landt op de hvp Stryp.
- 16.50 Een grote groep Rotganzen wordt in polder-midden opgejaagd door een jager. Een gedeelte landt op het wad, een gedeelte vliegt naar het oosten en een groep landt weer in polder-midden.
- 17.00 Een jager schiet een alleen overvliegende rotgans.
De ganzen in polder-midden worden weer opgejaagd door een jager. Ook de ganzen, die daar op het wad zitten, vliegen op. Er wordt daar vanaf de dijk geschoten. De ganzen komen naar de Stryper polder. Een jager schiet uit een groep, die over de Stryper polder vliegt, een gans dood en een gans ziek. De aangeschoten gans ontsnapt nog net over de dijk naar het wad. De rotganzen landen op de hvp Stryp. Twee volgende groepen, die van polder-midden komen, vliegen hoog over de Stryper polder naar polder-west.
- 17.20 einde van de waarnemingen.

Opmerking: Naar de aangeschoten gans is later gezocht.

Maandag 26 april, hoogwater om 12.07.

- 7.45 920 rotganzen in polder-oost. Door het passeren van de waarnemer (fietsend langs de dijk) worden deze verjaagd naar het wad.
- 7.55 De groep ganzen strijkt weer neer in polder-oost.
- 8.25 De rotganzen worden verjaagd door een lichtkogel en vluchten naar het wad.
- 8.55 De rotganzen beginnen in groepjes naar het oosten te vliegen.
- 9.10 Alle ganzen van de groep van 7.45 vliegen nu naar het oosten. Waarschijnlijk naar de Groede.
- 9.50 700 rotganzen in polder-midden.
- 9.55 Door aankomst van de jagers vliegen deze op en strijken neer op het wad.
- 10.15 De ganzengroep verhuist van het wad naar de polder en strijkt weer neer in polder-midden. De ganzen worden bijna onmiddellijk verjaagd door aankomst van de jagers.
- 10.30 Een jager gaat in dekking liggen op het perceel, waar de ganzen zaten.
- 10.40 Kleine groepjes rotganzen cirkelen boven de polder.
- 10.45 Een groepje strijkt neer verder oostelijk in polder-midden. Een ander groepje ganzen wil weer landen op het perceel waar de jager ligt. De jager schiet een exemplaar uit deze groep. De rest vliegt naar het oosten.
- 11.05 De rotganzen komen terug uit het oosten en strijken neer op de hvp Stryp.
- 11.10 De groep ganzen, die verder oostelijk in polder-midden zit, wordt opgejaagd door een boer en strijkt dicht bij de dijk weer neer. De ganzen worden dan weer verjaagd door het naderen van de auto van de jager. Ze strijken neer op het water voor Seehaal.
- 11.15 Een jager gaat in dekking op een perceel in polder-midden. Ganzen vliegen van Seehaal naar de Keeg.
- 11.30 Ganzen vliegen op van de Keeg en strijken neer op de hvp Stryp.
- 11.45 De groep rotganzen (280 exemplaren) gaat van hvp Stryp naar de Stryper polder.

- 11.55 Door de auto van de jager worden de ganzen weer verjaagd naar de hvp Stryp.
- 12.20 De rotganzen gaan weer de Stryper polder in.
- 12.30 Door de auto van de jager worden ze verjaagd naar de hvp Stryp.
- 12.45 In de polder-west geen ganzen.
- 13.00 Een jager gaat in dekking bij een bultje in de Stryper polder.
- 13.10 - 13.30 Groepjes rotganzen vliegen op van de hvp Stryp en cirkelen op een hoogte van + 100 meter boven de Stryper polder. Ze landen niet.
- 13.30 De groep ganzen strijkt neer in polder-midden. Deze wordt verjaagd door het naderen van de auto van een jager. Naar zeggen van een jager zater er om 13.15 verder geen ganzen in de polder.
- 13.45 Einde waarnemingen.

Dinsdag 4 mei, hoogwater om 20.17

- 16.45 Geen rotganzen in polder-west.
170 ganzen op hvp Stryp.
- 17.45 De ganzen van hvp Stryp vliegen op en strijken neer in de Stryper polder.
- 18.10 Door een voorbijrijdende auto vliegen de ganzen op en gaan zitten op de hvp Stryp.
- 18.25 De ganzen strijken neer in de Stryper polder. Deze zitten in ieder geval om 19.00 nog daar.
- 18.45 177 op een perceel in polder-oost.
- 19.15 700 op een ander perceel in polder-oost. Een groep van 150 rotganzen arriveert van de Stryper polder en strijkt neer op dit perceel. Alle ganzen van 18.45 uur vliegen op en strijken ook hier neer. Ze werden verjaagd door de aankomst van de jagers.
- 19.30 Alle ganzen in polder-oost worden verjaagd door het naderen van de auto van de jager. + 1000 rotganzen vertrekken naar de Grieën; 40 strijken weer neer in polder oost.
- 19.45 130 rotganzen komen van de Grieën en strijken neer in polder-oost.

- 19.50 Door het naderen van de jagers in de auto vliegen de ganzen op. Ze strijken weer neer op in polder-oost.
- 19.52 200 rotganzen arriveren van de Grieën en strijken neer in polder-oost.
- 19.55 170 rotganzen worden verjaagd door het toelopen van een jager. De ganzen strijken weer neer in de polder. Door het toelopen van de jager verhuizen de ganzen naar een perceel meer naar het oosten. Van dit perceel worden de ganzen even later opgeschrikt door een voorbijrijdende auto.
- 20.10 - 20.30 Af en toe cirkelen groepjes ganzen boven polder-oost.
- 20.45 Een groepje van 60 rotganzen komt van polder-west en landt op de hvp Stryp.
- 20.50 Einde waarnemingen.